

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№38 (5094) 9 кастрычніка 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

Мастацкая
канцэпцыя
ўспамінаў
стар. 4

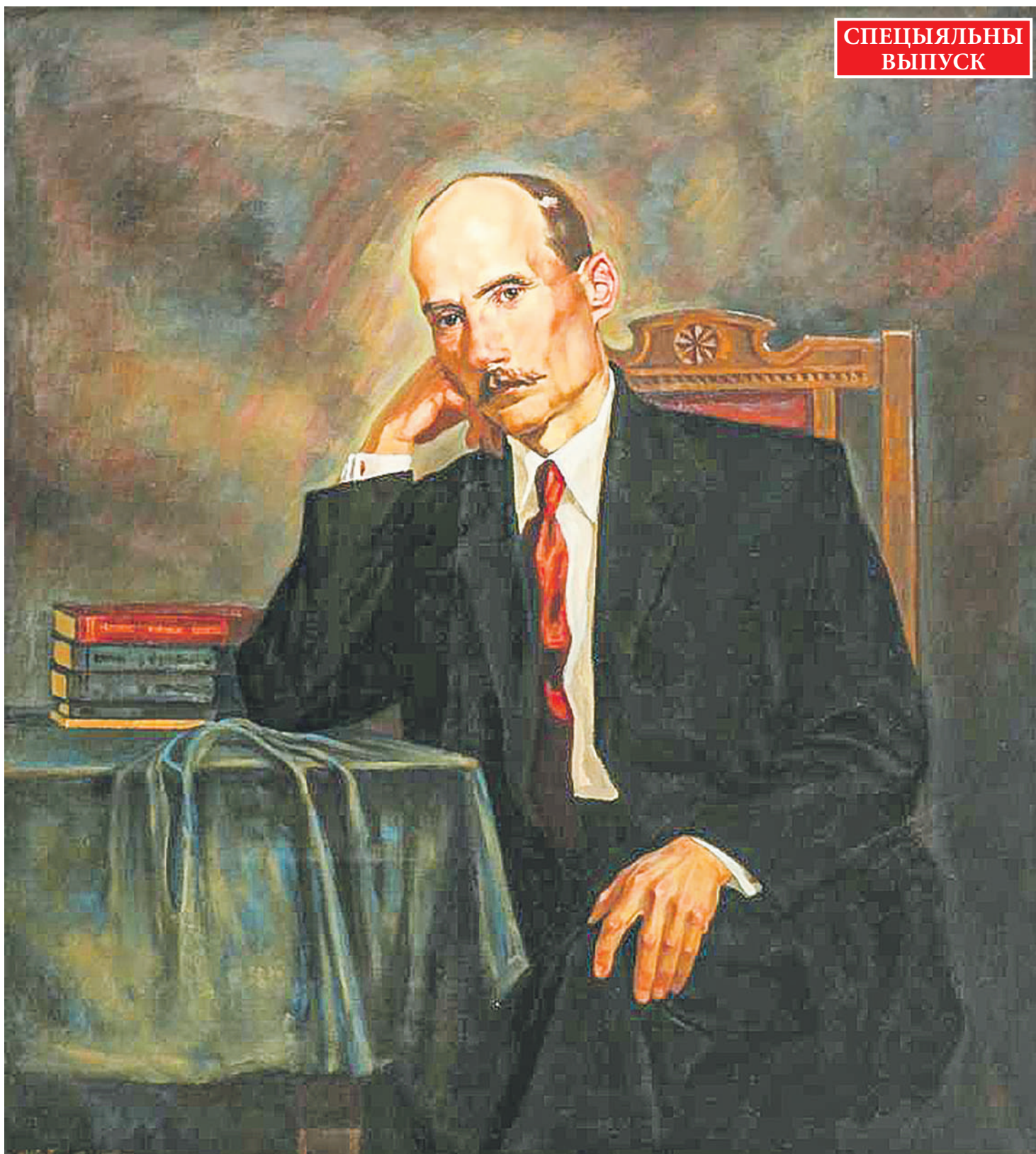
Здабыткі,
напрацоўкі,
перспектывы
стар. 7

Мірная
дуэль
дырыжораў
стар. 15

Крыніца пазнання жыцця

Творчасць народнага паэта Беларусі Якуба Коласа — адна з найцікавейшых старонак у гісторыі беларускай літаратуры, да якой хочацца вяртацца зноў і зноў. Аб тым, як шмат паспеў сказаць Пясняр пра багаты ўнутраны свет беларуса, яго мары ды жаданні, думкі ды перажыванні і што значыць яго слова для нацыі і духоўнасці, можна разважаць бясконца. Але ж спадчына класіка ілюструе цэлую эпоху ў зменлівым жыцці краіны, якая пакуль сучаснікамі не вывучана.

Некалі Кандрат Крапіва сказаў, што творчасць Якуба Коласа з'яўляецца крыніцай асалоды і пазнання жыцця. Магчыма, менавіта яна вабіць не адно пакаленне не толькі звычайных чытачоў, але і літаратуразнаўцаў, гісторыкаў, архівістаў, культуролагаў, музейшчыкаў. Вывучаючы жыццёвую дарогу ды спадчыну Якуба Коласа, даследчыкі знаходзяць усё новыя дэталі, маляўнічыя штрыхі, яскравыя рысы невычарпальнага таленту творцы. «Каласавіны», якія чарговы раз прайшлі ў гасцінным Коласавым доме (і не толькі), нацэлены якраз на гэты пошук.

СПЕЦЫАЛЬНЫ
ВЫПУСК

Міхаіл Савіцкі. Партрэт Якуба Коласа, 1982 г.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 20038

Працяг тэмы на стар. 4—7, 10—13 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Духоўнасць. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка наведаў у Мінскім раёне новы храм у гонар святога прарока Іаана Прадцечы. Царква, будаўніцтва якой пачалося ў сярэдзіне 2018 года, а завершана ў другой палове 2020-га, размешчана ў аграгарадку Шаршуны. Цырымонія асвячэння новага храма адбылася перад прыбыццём Прэзідэнта, які запаліў у царкве свечку і звярнуўся да прыхаджан. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што ў свой час асабіста зацвярджаў праект новага храма. Мясцовыя жыхары заўсёды марылі, каб у іх быў свой храм, і здзейсніцца гэтаму дапамог мецэнат Міхаіл Гуцарыеў. За апошнюю чвэрць стагоддзя ў краіне ўзведзена больш за паўтары тысячы такіх культавых будынкаў. Як адзначыў Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі, мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Веніямін, «у нас цудоўная магчымасць тут, у гэтым святым храме, узмацніць малітву за нашу родную Беларусь, за наш народ, за нашу будучыню».

Юбілей. Прэзідэнт павіншаваў народнага артыста Беларусі Анатоля Алая з 80-годдзем. «Ваша багатая творчая біяграфія і адданае служэнне мастацтву выклікаюць шчырую павагу. Вы па праве з’яўляецеся майстрам, незабыўныя, кранальныя і эмацыянальна багатыя работы якога ствараюць залаты фонд айчыннага кінематографа», — гаворыцца ў віншаванні. Прэзідэнт выказаў упэўненасць, што яркі талент і прафесіяналізм Анатоля Алая яшчэ доўгія гады будуць прыкладам для многіх пакаленняў.

Кіраўнік дзяржавы павіншаваў народнага артыста Беларусі Юрыя Траяна з 70-годдзем. «Сваёй актыўнай творчай дзейнасцю і працаздольнасцю вы заваявалі ўсёнароднюю любоў і павагу, зрабілі важны ўклад у захаванне, развіццё і папулярызацыю найлепшых традыцый беларускага балета», — адзначаецца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што нястомнае імкненне артыста падтрымліваць таленавітую моладзь і выходзіць цудоўных танцоўшчыкаў заслугоўвае высокай ацэнкі.

Прэзідэнт Беларусі таксама павіншаваў народнага артыста СССР Армена Джыгарханяна з 85-годдзем: «Шматгранны талент, адданае справе і мэтанакіраванасць далі Вам магчымасць дасягнуць вышынь прафесійнага майстэрства, цалкам рэалізаваць творчы патэнцыял. Вамі створаны сотні роляў, кожная з якіх вызначаецца неверагоднай харызмай і вельізарнай энергіяй». Аляксандр Лукашэнка пажадаў Армену Джыгарханяну, каб яго дзейнасць і ў далейшым дарыла радасць прыхільнікам, садзейнічала ўмацаванню беларуска-расійскіх культурных сувязей.

Гісторыя. Выстаўка «Археалагічны помнік: фіксацыя мінулага ў мінулым» адкрыецца 13 кастрычніка ў Нацыянальным гістарычным музеі Беларусі, паведаміла БелТА. Адна з тэматычных ліній — гісторыя станаўлення айчыннай археалогіі як навукі, што адбылося ў 1920—1930-я гады. Менавіта ў гэты час былі зафіксаваны шматлікія помнікі археалогіі. Некаторыя з іх існуюць і ў наш час, а некаторыя не захаваліся. На працягу 100 гадоў айчынная археалогія старанна працуе на карысць краіны, але яе героі часта застаюцца ў цені. Выстаўка выпраўляе гэтую несправядлівасць. Імёны Аляксандра Ляўданскага, Сяргея Дубінскага, Ісаака Сербавы, Канстанціна Палікарповіча будуць прадстаўлены шырокай грамадскасці праз здымкі і знаходкі першай паловы XX стагоддзя.

Творчасць. Кніжна-ілюстрацыйная выстаўка «Анатомія дызайну» адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Яна дапаможа наведвальнікам спазнаць логіку развіцця дызайну, адчуць складанасці адносін майстроў з грамадствам і светам, зразумець прычынна-выніковую сувязь прыняцця тых ці іншых рашэнняў, запэўнілі ў НББ. Экспазіцыя адлюстроўвае аўтарскія канцэпцыі аб актуальных тэндэнцыях і перспектывах сучаснага графічнага дызайну. Акцэнт зроблены на падрыхтоўцы спецыялістаў для работы ў электронным асяроддзі — разглядаюцца новыя тэхналогіі стварэння візуальных, медыйных і графічных прадуктаў. Запатрабаваныя і актуальныя кнігі выдавецтва знакамітай студыі Арцемія Лебедзева. Дэманструюцца выданні аўтараў з сусветным імем: «Модульныя сістэмы ў графічным дызайне» Ёзэфа Мюлера-Брокмана, «Мастацтва дызайнера» Пола Рэнда, «Новая тыпаграфіка» Яна Чыхальда.

Рэгіёны. XXV Міжнародны фестываль арганнай музыкі «Званы Сафіі» пройдзе з 18 кастрычніка да 8 лістапада ў Полацку, паведамілі ў музеі гісторыі архітэктуры Сафійскага сабора. Падрыхтавана праграма з пяці канцэртаў у выкананні беларускіх і расійскага музыкантаў. Канцэрт адкрыцця фестывалю пройдзе 25 кастрычніка і будзе прысвечаны 335-годдзю з дня нараджэння Георга Фрыдрыха Гендэля. Выступаць арганістка Сафійскага сабора Ксенія Пагарэлая, Віктарыя Бабенка (скрыпка), Тамара Рэмез (сапрана) і камерны аркестр «Еўропа-цэнтр» пад кіраўніцтвам Раіля Садыкава. Музычны вечар 1 лістапада прысвечыць памяці беларускага кампазітара і выкладчыка Ганны Кароткінай.

Афіцыйныя падзеі ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

У гонар землякоў

Юбілей класікаў беларускай літаратуры — ураджэнцаў Гомельскай вобласці — шырока адзначаюць у гэтым рэгіёне. У цэнтры падзей — пісьменніцкая суполка.

Да 95-годдзя з дня нараджэння Івана Навуменкі ў творчай лабараторыі Літаратурнага музея пісьменнікаў Гомельшчыны з удзелам членаў абласнога аддзялення СПБ у абласной універсальнай бібліятэцы імя У. І. Леніна ладзілася вечарына «Ён быў сынам сваёй эпохі». У многіх кніжніцах прайшлі імпрэзы, выстаўкі кніг землякоў. Сярод знакавых падзей — міжнародныя навуковыя чытанні «Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечае ў літаратуры», прысвечаныя 95-годдзю з дня нараджэння Івана Навуменкі.

У лістападзе будзем святкаваць 100-годдзе Андрэя Макаёнка. Літаратурныя падзеі, імпрэзы ў яго гонар па ініцыятыве абласной пісьменніцкай арганізацыі ладзяцца

як на малой радзіме літаратара, так і па ўсёй вобласці. Шмат імпрэз было праведзена, у тым ліку і з удзелам мясцовых творцаў, у абласной бібліятэцы ў мемарыяльнай зале Андрэя Макаёнка.

Стартавала ва ўстановах адукацыі і культуры вобласці і прадоўжылася ў Бялынічах Дэкада сучаснай беларускай літаратуры, прысвечаная літаратурнай спадчыне і памяці Андрэя Макаёнка.

Напярэдадні ж юбілейнага дня нараджэння пісьменніка ў абласной бібліятэцы ў анлайн-фармаце пройдзе навуковая канферэнцыя, прысвечаная таленавітаму земляку. У гонар класіка ў абласным цэнтры будзе праведзены ўрачысты сход, на які, акрамя калег па пярэ, запрошаны яго родныя і блізкія. Завершыцца вечар памяці незвычайным выступленнем народнага аматарскага тэатра «Грачы»: самадзейныя артысты прадставяць на суд гледачоў прэм’еру спектакля па матывах драматычных твораў А. Макаёнка.

фестывалі

Пад небам Флер’янова

У пачатку мінулага стагоддзя маёнтка Флер’янова з’яўляўся адным з цэнтраў беларуска-польскіх культурных зносін. Тут ладзіліся літаратурныя імпрэзы: госці чыталі свае творы, спяваў хор, выступалі вядомыя музыканты. Душой сустрэч была вядомая пісьменніца Эліза Ажэшка.

У гістарычнай літаратуры не раз апісваліся сяброўскія адносіны Тадэвуша Бохвіца і Элізы Ажэшкі. Менавіта пры Тадэвушы ў Флер’янове існаваў летні пансіянат, які так любіла пісьменніца.

Чатыры гады таму вырашылі аднавіць традыцыю правядзення літаратурных сустрэч. Па ініцыятыве супрацоўнікаў Ляхавіцкай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы і аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі райвыканкама ў Год культуры тут прайшлі першыя «Флер’яноўскія чытанні», прымеркаваныя да 175-годдзя з дня нараджэння Элізы Ажэшкі. З тых часоў прынята праводзіць чытанні кожныя два гады. Сёлета літаратурны фестываль прымеркавалі да 150-годдзя маёнтка Флер’янова.

На свяце прысутнічалі калегі з Баранавіцкай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы разам з пісьменнікамі гэтага рэгіёна, прадстаўнікі Лунінецкай раённай бібліятэчнай сістэмы і члены клуба «Літаратурная правінцыя». Наведаў Флер’янова і гісторык, даследчык і заснавальнік арт-суполкі імя Тадэвуша Рэйтана Зміцер Юркевіч, які падзяліўся цікавай інфармацыяй пра гэтыя месцы.

Пастаянныя ўдзельнікі свята, супрацоўнікі Прэзідэнцкай бібліятэкі, не змаглі наведаць фестываль, але перадалі ў фонд Ляхавіцкай РЦБС дыск

Фота Сяргея Варановіча.

Гаспадары маёнтка Флер’янова Генрых і Ларыса Трацяцк дэманструюць выданні, атрыманыя ад Прэзідэнцкай бібліятэкі.

«Перыядычныя выданні з фонду Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь», у які ўвайшлі часопісы на рускай, французскай, польскай мовах да 1917 года. Копіі гэтых выданняў прыняў Генрых Трацяцк, сённяшні ўладальнік маёнтка, для далейшага фарміравання бібліятэкі, якую калісьці заснаваў Тадэвуш Бохвіц.

У межах фесту ўзнагароджаны пераможцы раённага літаратурнага конкурсу «Словесность», удзельнікі якога выказалі свае думкі пра малую радзіму ў вершаванай ці прзаічнай форме. Пераможцам у намінацыях «Паэзія» і «Эсэ» ўручылі памятныя прызы.

Алена НОВІК

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

12 кастрычніка — на сустрэчу з Міхасём Пазняковым у СШ № 174 (14.00).

13 кастрычніка — на сустрэчу з Лізаветай Палеес у бібліятэку № 5 імя Цёткі (18.00).

14 кастрычніка — на літаратурнае мерапрыемства, прысвечанае Дню маці, у СШ № 18 (16.00).

14 кастрычніка — на імпрэзу, прысвечаную Дню маці, у літаратурны клуб «Спадчына» пры гімназіі № 35 (14.00)

14 кастрычніка — на сустрэчу з удзелам пісьменнікаў аддзялення ў межах праекта «Дні праваслаўнай культуры ў Мінску» ў Духоўную акадэмію імя К. Тураўскага (13.00).

падпіска

«ЛіМ» — па пошце, у інтэрнэце

Паважаныя чытачы, працягваецца падпіска на газету творчай інтэлігенцыі «Літаратура і мастацтва».

Падпісачца на наш штотыднёвік можна ў любым аддзяленні сувязі РУП «Белпошта» ці самастойна аформіць інтэрнэт-падпіску на сайце Выдавецкага дома «Звязда» ў раздзеле «Падпіска» (ёсць падрабязная інструкцыя).

Праз аддзяленні сувязі можна аформіць падпіску і на абаненцкую скрыню, з дастаўкай дадому з уручэннем з рук у рукі.

РУП «Белсаюздрук» ажыццяўляе прыём падпіскі ў кіёсках і «да запатрабавання».

А яшчэ — па інтэрнэце (з дапамогай пластыкавых электронных карт, так, электронных грошай) ці праз аўтаматызаваную сістэму Адзінай разлікова-інфармацыйнай прасторы (АРИП).

А чаму б не атрымаць свежы нумар напярэдадні выхаду папяровага варыянта? Для гэтага патрэбна толькі аформіць падпіску на PDF-версію газеты на сайце Выдавецкага дома «Звязда» ў раздзеле «Падпіска».

прэс-канферэнцыя

Знакавая падзея для Беларусі — адноўлены Тураўскі крыж прадстаўлены ў Мінску. Спачатку яго прэзентавалі ў храме Кірылы Тураўскага пры Мінскай духоўнай акадэміі, а потым — у Свята-Духавым кафедральным саборы на святочным богаслужэнні.

Як паведамлілі падчас прэс-канферэнцыі «Захаванне культурна-гістарычнай спадчыны беларускага народа: узнаўленне на-прастоўнага крыжа Тураўскай епархіі XII—XIII стагоддзяў», якая прайшла ў прэс-цэнтры Дома прэсы, крыж аднавілі намаганнямі вялікага кола аднадумцаў.

— Узноўлены крыж Тураўскай зямлі сёння — сімвал вяртання, адраджэння духоўных традыцый. Гэтая падзея дае нагоду гаварыць і пра значэнне гэтага адраджэння, і пра тое, як яно можа і павінна далей праходзіць, — адзначыў Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Веніямін падчас прэс-канферэнцыі. — Што датычыцца гісторыі ўзнаўлення Тураўскага крыжа, то яна вядзе адлік ад 1962 года, калі вядомы археолаг Пётр Лысенка знайшоў элементы святыні: чатыры свінцовыя выявы — Прасвятой Багародзіцы і трох святых. Вучоны выказаў здагадку, што выявы мелі адносіны да напранстоўнага крыжа Тураўскай епархіі XII—XIII стагоддзяў. Цяпер адноўленая рэліквія сведчыць пра сувязь пакаленняў і разам з тым паказвае шлях у будучыню. Мы адраджаем нашы святыні для таго, каб пакінуць іх нашчадкам.

Яшчэ ў 2018 годзе Беларуская праваслаўная царква аб’явіла конкурс эскізных праектаў узнаўлення Тураўскага крыжа. Перамог

на развітанне

Эдуард Агуновіч — мастак экспазіцый

Сумная навіна. На 82-м годзе жыцця памёр заслужаны мастак, лаўрэат дзяржаўнай прэміі Беларусі Эдуард Агуновіч.

Нарадзіўся Эдуард Канстанцінавіч у 1938 годзе ў Рэчыцы. Скончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага дзяржуніверсітэта і Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут. Вучыўся ў Валянціна Дзежыца, Аляксандра Мазалёва, Арлена Кашкурэвіча, Уладзіміра Сухаверхава. Член Беларускага саюза мастакоў з 1971 г. З 1966 г. браў удзел у мастацкіх выстаўках. Яго творы экспанаваліся і ў Канадзе, ЗША, Аўстраліі, Германіі.

Працаваў у галіне кніжнай і станковай графікі, жывапісу, займаўся распрацоўкай экспазіцый мемарыяльных і мастацкіх музеяў, выставак. Сярод найбольш значных

твораў — ілюстрацыі да кніг «Тарас на Парнасе», «Сымон-музыка» Якуба Коласа, «Глыбокая плынь» і «Трывожнае шчасце» Івана Шамякіна, «Прыгоды дзёда Міхеда» Анатоля Астрэйкі. Эдуард Агуновіч — аўтар экспазіцый філіяла Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы ў Заслаўі, літаратурных музеяў Янкі Купалы,

праект Алены Андрушчанкі, а канцэпцыю рэліквіі падрыхтавала старшыня Сінадальнага аддзела Беларускай праваслаўнай царквы па царкоўным мастацтве, архітэктуры і рэстаўрацыі Марыя Нецвятаева.

— Работа над праектам па ўзнаўленні Тураўскага крыжа пачалася тры гады таму, — адзначыла Марыя Нецвятаева. — І гэта было нялёгка, бо асабліва сярэднявечнага мыслення ў тым, што чалавек, ствараючы нешта, адразу ўкладаў туды нейкі сэнс. Напрыклад, арнамент для людзей таго часу — гэта код. І ні адзін элемент Тураўскага крыжа не павінен быў стаць элементам аздабляльнага. Важна было захаваць багаслоўскі складнік, які ўзнік у XII стагоддзі, а таксама гістарычны кантэкст.

Створаны два экзэмпляры Тураўскага крыжа. Адзін з іх будзе захоўвацца ў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, а другі — з часцінкай крыжа, на якім быў укрываваны Хрыстос — перададуць Тураўскай епархіі.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА

Якуба Коласа, Максіма Багдановіча. Галоўны мастак экспазіцый Беларусі ў нямецкім Лейпцыгу (залаты медаль), Нью-Дэлі (Індыя), Левантыйскага кірмашу ў Італіі. Аўтар знака-лагатыпа I з’езда беларусаў свету «Еўфрасіння Полацкая збірае пад свой крыж беларусаў свету» (1993).

Творы мастака захоўваюцца ў музеях і прыватных калекцыях Беларусі, Германіі, Чэхіі, Венесуэлы, Аўстраліі, ЗША.

Эдуард Канстанцінавіч — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, заслужаны работнік культуры Беларусі, ганаровы член Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі «IEAS». У Рэчыцы ён стаў аўтарам капліцы Еўфрасінні Полацкай, помніка Мітрафана Доўнара-Запольскага, помніка рэчыцкім воінам-інтэрнацыяналістам.

між іншым

Арт-прадстаўленне для чытачоў

Наведвальнікі аддзялення дзённага знаходжання Непажылых людзей Бярэзінскага тэрытарыяльнага цэнтра сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва — прадстаўнікі таго пакалення, якое паважала і сябрвала з кнігамі, дарыла іх на святы, любіла цытаваць аўтараў. Для іх сустрэча з добрым выданнем — заўсёды свята.

Падчас акцыі «Давайце пачытаем разам», здзейсненай тэатрам аднаго акцёра галоўнай бібліятэчнай ўстановы Беразіно, для гэтай катэгорыі гараджан было зладжана арт-прадстаўленне кароткіх апавяданняў сучасных празаікаў з літаратурна-мастацкіх часопісаў «Нёман», «Полымя», «Маладосць», «Белая вежа».

Разнапланавая інтанацыйная палітра, малагабарытныя рэквізіты, умела знойдзеная дэталі-сімвал дапамаглі раскрыць сюжэты твораў Ніны Рыбік «Той, хто ведае», Валянціны Кадзетавай «Сумка з металічнай зашпількай» і «Плётка», Сцяпана Грышкевіча і іншых.

Экспромт-акцыя «Прачытай залпам» з чытаннем літаратурных мініячур суправаджалася раздачай упаковок соку, на якіх былі змешчаны тэксты твораў.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ

зваротная сувязь

Восеньскія прысмакі

Упраграме «Пані-этычная рэанімацыя» канала «Культура» Беларускага радыё ў суботу і нядзелю прагучаць радыёкампазіцыі паводле вершаў Канстанціні Буйло і Віктара Гардзея. У выхадныя выйдзе праграма «Паэзія XXI стагоддзя», якая прапануе творы Алега Салтука.

Суботні праект «Кнігалюбу» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, кніжнымі навінкамі і аглядам «ЛіМа». У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці». У праграме «Суразмоўцы» слухайце гутарку Навума Гальпяровіча з заслужаным артыстам Рэспублікі Беларусь, доканам тэатральнага факультэта Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Уладзімірам Мішчанчуком.

«Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя прапануюць апавяданні Івана Чыгрынава — «Гэты дзень», а таксама Ірыны Тулупавай — «Бакажаныя прысмакі». Прагучыць наведла Івана Стадольніка «Перад вяселлем».

У праграме «Радыётэатр. Лепшае» ў суботу прагучыць радыёспектакль «Магнаты і сірата. Соф’я, князеўна Слуцкая» па гістарычнай драме Уладзіслава Сыракомлі. Нядзельным вечарам слухайце радыёспектакль «І зноў — сустрэча з юнацтвам» па п’есе Аляксея Арбузава.

Штоўвечар а 21 гадзіне для маленчкіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» гучаць старонкі казак Алясея Карлукевіча.

10 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Кацярыны Арцёменкі (1925—1998), майстра пляцення мастацкіх вырабаў з саломы, заслужанага работніка культуры БССР.

10 кастрычніка 90 гадоў спаўняецца Андрэю Дударэнку, акцёру.

10 кастрычніка — 80 гадоў з дня нараджэння Канстанціна Тарасова (1940—2010), празаіка, публіцыста.

12 кастрычніка — 155 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Анцава (1865—1945), кампазітара, харавога дырыжора, педагога.

13 кастрычніка 80-гадовы юбілей святкуе Ігар Хадоска, кампазітар.

14 кастрычніка — 160 гадоў з дня нараджэння Ангела Багдановіча (1860—1907), публіцыста, крытыка, рэдактара.

14 кастрычніка — 105 гадоў з дня нараджэння Усевалада Краўчанкі (1915—1961), празаіка, драматурга, перакладчыка.

14 кастрычніка — 80 гадоў з дня нараджэння Леаніда Іванова (1940—2009), дырыжора, педагога, народнага артыста БССР.

14 кастрычніка — 70 гадоў з дня нараджэння Вячаслава Захарынскага (1950—2016), жывапісца.

15 кастрычніка 80-годдзе адзначае Серафіма Бестава, пісьменніца.

15 кастрычніка 70 гадоў спаўняецца Анатолю Кашапараву, спеваку, заслужанаму артысту БССР.

16 кастрычніка — 110 гадоў з дня нараджэння Пятра Падкавырава (1910—1977), кампазітара.

16 кастрычніка — 95 гадоў з дня нараджэння Мікалая Залознага (1925—1982), жывапісца, педагога.

16 кастрычніка 85-гадовы юбілей святкуе Барыс Забораў, графік, жывапісец.

16 кастрычніка 80-годдзе адзначае Аляксандр Шатэрнік, скульптар, жывапісец.

16 кастрычніка — 70 гадоў з дня нараджэння Валерыя Міхайлюка (1950—2018), майстра дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

«ЛіМ»-люстэрка

З 5 да 11 кастрычніка ў Мінску праходзіць першы Беларускі аўтэнтычны фестываль, прысвечаны аўтэнтычнай культуры і яе гісторыі. Асноўная частка праграмы — анлайн, але ў будучыні плануець перавесці святы і ў афлайн. Праграма ўключае прэм’еру музычнага падкасту «Rajsn-muzik: аўтэнтычныя ма-каранічныя спевы Беларусі», лекцыю «Аўтэнтычныя гісторыі: гісторыя, карані, прозвішчы», прэм’еру спектакля «Вароны рассявання», «Анлайн Q&A марафон: вострыя пытанні аб беларускіх аўтэнтычных» ды іншыя цікавосткі. Арганізатары фестывалю — Цэнтр беларуска-аўтэнтычнай культурнай спадчыны пры падтрымцы Інстытута Гётэ ў Беларусі і Міністэрства замежных спраў Германіі па праграме «Усходняга партнёрства».

Музеі гісторыі беларускага кіно стартвала рэтраспектыва «Этalon мужчынскай прыгажосці», прысвечаная 85-годдзю французскага акцёра Алена Дэлана, паведамляе агенцтва «Мінск-Навіны». У кіназале музея на дзённых і вячэрніх сеансах глядачы ўбачаць стужкі: «На яркім сонцы», «Зацьменне», «Рока і яго браты», «Леопард», «Самурай», «Басейн», «Удава Кудэр», «Першая ноч спакою», «Двое ў горадзе», «Мсье Кляйн», «Наша гісторыя», «Вяртанне Казановы». Рэтраспектыва ахоплівае перыяд з 1959 па 1992 год. Побач з Аленам Дэланам на экране — Ані Жырардо, Сымона Сін’ёр, Моніка Віці, Ромі Шнайдэр, Берт Ланкастэр і іншыя акцёры.

Журны зацвердзіла кароткі спіс прэміі імя Карласа Шэрмана для перакладчыкаў. Ён складаецца з дзесяці найлепшых перакладных твораў 2019 года: чатыры ў намінацыі «Пераклад прозы» і па тры ў намінацыях «Пераклад паэзіі» і «Пераклад дзіцячай кнігі». За званне найлепшых перакладчыкаў змагаюцца Якуб Лапатка, Кацярына Маціеўская, Марына Шода, Ганна Янкута, Ігар Кулікоў, Алег Мінкін, Андрэй Хадановіч, Алясея Башарымава, Сяргей Матырка і Марыя Пушкіна. Уручэнне прэміі Шэрмана пройдзе 17 кастрычніка ў межах фестывалю інтэлектуальнай кнігі PRADMOVA. Падчас цырымоніі адбудзецца прэзентацыя кнігі мемуараў Карласа Шэрмана «Блуканец».

Анлайн-выстаўка «Скажыце, як Агдо завуч», прымеркаваная да 100-годдзя з дня нараджэння ілюстратара Леаніда Уладзімірскага, адкрылася ў віртуальнай выставачнай зале Расійскай дзяржаўнай дзіцячай бібліятэкі. Па інфармацыі РІА «Новости», у анлайн-экспазіцыю ўвайшлі ілюстрацыі да казак «Залаты ключыч, або Прыгоды Бураціна», «Чараўнік Смагдавага горада»... У анлайн-экспазіцыі даступныя матэрыялы пра жыццё і творчасць мастака. Сярод іншых кананічных работ Уладзімірскага — ілюстрацыі да паэмы Аляксандра Пушкіна «Руслан і Людміла», апавесці Юрыя Алясея «Тры таўстун», «Прыгоды Пятрушкі» Маргарыты Фадзеевай і Анатоля Смірнова, зборніка «Рускія казкі».

Расійскі серыял Пятра Тадароўскага «Палёт» стаў галоўным трыумфатарам міжнароднага фестывалю серыялаў Serial Killer. Агляд найлепшых праектаў з краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы праводзіцца ў чэшскім горадзе Брно з 2018 года. У цэнтры сюжэта — супрацоўнікі юраддзела маскоўскай будаўнічай кампаніі, якія збіраюцца ляцець у Перм, каб падзяліцца вопытам са сваімі калегамі. Ужо ў зале адлёту яны разумеюць, што пераблыталі аэрапорт. І раптам на экране тэлевізара бачаць, што самалёт рэйса, на які яны спазніліся, разбіўся амаль адразу пасля ўзлёту — адбылася авіякатастрофа. Перажыты стрэс, блізкасць да смерці прымушаюць герояў задумацца пра сваё жыццё, прыйсці да глабальнага пераасэнсавання мінулага і сучаснага.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Аляксандр ХРАМЫ:

«Па крупінках імкнёмся сабраць і стварыць штосьці адметнае»

Паказаць, што Якуб Колас сучасны пісьменнік — адна з асноўных мэт Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, лічыць яго дырэктар Аляксандр Храмы. Крыху больш за год ён кіруе ўстановай, але бачанне таго, якім павінен быць музей, ужо склалася. Карэспандэнту «ЛіМа» Аляксандр Храмы распавёў крыху пра «Каласавіны», даволі шмат пра разнастайную дзейнасць супрацоўнікаў і вельмі шмат пра перспектывы музея.

Аляксандр Храмы.

— Аляксандр Васільевіч, ці ўдзельнічалі ў леташніх «Каласавінах»? Якія ўражанні?

— Яны сталі для мяне фактычна першымі, бо на пасаду дырэктара музея Якуба Коласа я быў прызначаны ў верасні 2019 года. Тыя «Каласавіны» ж прайшлі 1 лістапада, таму я збоўшага назіраў. Атрымалася даволі сціпла: паўгода музей жыў без дырэктара, навуковыя супрацоўнікі ладзілі мерапрыемства сваімі сіламі. Ды і сам я ў той час быў заклапочаны надыходзячым святкам у гонар 60-годдзя музея... З аб'ектывных прычын сёлета мы таксама адзначылі «Каласавіны» без адпаведнага размаху, але мне падабаецца, што падчас падрыхтоўкі канферэнцыі добра папрацавалі з выступоўцамі.

— Што найперш абмяркоўвалі ў новым для вас калектыве?

— Як толькі «прыняў» музей, супрацоўнікі распавялі, што плануюць усталяваць на тэрыторыі музея сучасныя кіёскі. Адрозніваць пытанне, дзе яго можна было б размясціць, бо, калі музей мемарыяльны, усе дзеянні на яго тэрыторыі павінны быць суадноснымі з традыцыямі, якія панавалі пры жыцці творцы: фасад будынка мусіць быць нязменным, гаспадарчыя пабудовы не могуць быць нікуды перанесены... Адзінае — можна эксперыментавалі з агародам, які быў у часы Песняра, але ўсё ж гэта музей... Між тым сёлета адрозніваць коласаўскую купіну з азёрамі на тым самым месцы, дзе яна была некалькі дзесяцігоддзяў таму. Дзякуючы дапамозе сям'і першага дырэктара музея, старэйшага сына Якуба Коласа Данілы Канстанцінавіча, знайшлі замалёўкі з умоўнымі адзнакамі, дзе якое дрэва было пасаджана ў часы Коласа. Такім чынам мы высветлілі для сябе, дзе дрэвы мемарыяльныя, а дзе самасей. На коласаўскую зямлю вярнуліся, дарэчы, і вавёркі. Спачатку прывабілі адну і назвалі Сымонкай, вясной з'явіўся і Сымон. Цяпер, між тым, пасялілася недзе тут і куница... Таму вяртаецца сюды не толькі Коласава слова, але і Коласава жыццё.

— Ці магчыма рэалізаваць ідэю з кіёскам дзе-небудзь у філіялах?

— Калі я толькі пачынаў працаваць у музеі Коласа, з'ездзіў у філіялы. Не магу сказаць, што мае папярэднікі нешта зрабілі не так — усё было дагледжана, — але дакладнай інфармацыі, дзе тэрыторыя пачыналася, а дзе заканчвалася, не знайшлося.

А геалагічныя павінны быць дакладнай. Хаця б дзеля таго, каб ведаць, на якім кавалку зямлі што можна зрабіць. Таму ідэя з кіёскам пакуль застаецца ідэяй. Але працу пачаў з пашпарта ахоўнай зоны — у гэтым быў дасведчаны, бо, калі пачаў працаваць у музейнай сферы ў Нясвіжы, праводзілі міжнародны семінар па аб'ектах гісторыка-культурнай спадчыны сусветнага значэння. І першае, што прыйшло ў галаву на новым месцы, — неабходнасць у дыялогу са спецыялістамі, каб ведаць, як выкарыстоўваць і паляпшаць помнікі архітэктуры. У выніку ўзнікла ідэя крыху змяніць фармат сёлетняй канферэнцыі. Спецыялісты з Акадэміі навук, Міністэрства культуры, Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі

У наступным годзе — стагоддзе выдання кнігі «Казкі жыцця» Якуба Коласа. Маём на мэце зрабіць дзве кнігі: першую — як рэпрэнт выдання 1921 года, другую — як сучасную інтэрпрэтацыю класікі. Наша задача — спалучыць коласаўскае слова і сённяшняе яго бачанне, паднесці гэта больш прывабна. Тыя дзіцячыя кнігі, што пабачылі свет сёлета, друкаваліся якраз з рукапісаў Якуба Коласа, то-бок з першай версіі. Ва ўсіх наступных перавыданнях хоць мінімальныя змены, але былі, у тым ліку, рэдактарскія.

і культуры ды іншых устаноў абмеркавалі перспектывыя кірункі захавання аб'ектаў драўлянага дойлідства. Бо для нашага філіяла патрэбны канкрэтныя парады.

Тым часам вядуцца перамовы, каб у Ластку была арганізавана мабільная сувязь. А ў Смольні плануем зрабіць музейную кавярню.

— Чым была цікавая літаратурная частка канферэнцыі?

— Літаратурную секцыю мы прымеркавалі да канкрэтай даты. 15 мая споўніцца 100 гадоў з таго часу, як Якуб Колас прыехаў у БССР. У гэтым рэчышчы вырашылі, што трэба будзе папрацаваць над стварэннем новай экспазіцыі. Музейныя экспазіцыі ўвогуле павінны быць не толькі цікавыя, але і сучасныя, бо наш асноўны наведвальнік — школьнік. Арыентуючыся на іх і трэба рабіць пастаянную экспазіцыю. На жаль, Якуб Колас не становіцца больш папулярнай асобай, бо час ідзе. Таму заўсёды трэба неяк нагадаць, што ёсць такая вялікая постаць у беларускай літаратуры. Колас актуальны і сёння!

— Нагадаць якім чынам?

— Па-рознаму. «Каласавіны» штогод збіраюць літаратуру і навукоўцаў, каб быў дадзены штуршок да новай працы. Імкнёмся абнаўляцца: у фае з'явілася мультымедыяная сістэма, якая шмат у чым дапамагае наведвальніку, створаны новы сайт, на ўваходзе арганізаваны сучасныя кіёскі... І гэта яшчэ далёка не ўсё...

Што да новай экспазіцыі, то пакуль ёсць толькі эскізы. І жаданне, напрыклад, праз інсталюцыю паказаць сапраўдную снежную зіму, якой захапляўся Колас і якую мы не назіраем цяпер. Шмат перспектыв у выдавецкай дзейнасці. Адночы Міхась Канстанцінавіч параіў узяцца менавіта за дзіцячую літаратуру. І на сённяшні час невялічкім тыражом мы выдалі дзве кнігі. Яны не могуць пайсці ў продаж, але ў нас ёсць дызайн-макет, шукаем магчымасць дадрукаваць тыраж. Праз розныя выдавецтвы, у тым ліку Выдавецкі дом «Звязда», паспрабуйм выпусціць кнігі на камерэцыйнай аснове. А якраз да канферэнцыі зрабілі выстаўку «Якуб Колас — дзецям», дзе прадстаўлены ілюстрацыі да выданняў «Міхасёвых прыгод» розных гадоў. Таксама ў музея ёсць вялікае жаданне выдаць адной кнігай успаміны двух сыноў Коласа — Данілы Канстанцінавіча і Міхася Канстанцінавіча.

— Якім вам, як спецыялісту з дасведам у музейнай справе, бачыцца месца музея Якуба Коласа сярод іншых?

— Няхай музей Якуба Коласа ў Мінску існуе 60 гадоў, аднак, напэўна, высылкаў было недастаткова, каб ён быў на слыху, як мастацкі ці гістарычны. Дарэчы, падчас 5-гадовай працы ў НГМ у Коласаўскі музей завітаў адзін ці два разы. Як гісторык па адукацыі, ніколі не задумваўся, што магу быць дырэктарам літаратурнага музея. Дый супрацоўнікам бывае цяжка са мной, асабліва калі пачынаем абмяркоўваць канцэпцыю музеіфікацыі. Я бачу яе з пазіцыі храналогіі падзей гісторыі, а яны ўпэўнены, што экспазіцыю трэба будаваць, грунтуючыся на творах Якуба Коласа. Для мяне гэта нелагічна, бо такія разнастайныя творы пісьменніка вельмі няпроста скласці ў нейкую зразумелую паслядоўнасць. Але, здаецца, мы паціху прыходзім

да згоды. Не магу сказаць, што сёння ў нас ёсць комплекснае бачанне новай экспазіцыі, але па крупінках імкнёмся сабраць і стварыць штосьці адметнае.

— І над чым ідзе праца зараз?

— Над наступнай цікавай тэмай. Вядома, што на тэрыторыі сучаснага парку Горкага знаходзіўся даваенны дом Коласа, які ў 1941-м згарэў. Засталося літаральна пару фотаздымкаў і паказваюць яны гэты будынак толькі пэўнымі кавалкамі. Галоўны захавальнік фондаў музея Васіліна Міцкевіч, унучка Міхася Міцкевіча, шмат даведалася ў яго пра той дом. Супрацоўнікі музея адшукалі ў архівах карты Мінска з 1800 года, якія тычацца гэтай тэрыторыі. Знайшліся таксама зробленыя з вышыні нямецкія фота. Збіраецца інфармацыя пра рэльеф мясцовасці ў даваенны час. Зараз робім 3D-інсталюцыю, узяўшы першы дом Якуба Коласа, у якім ён жыў пасля вяртання ў БССР. Некалі быў зроблены макет гэтага дома, які дайшоў да нас вельмі пашкоджаны. Рыхтуем новы макет, каб паказаць два даваенныя дамы Канстанціна Міцкевіча.

У наступным годзе — стагоддзе выдання кнігі «Казкі жыцця» Якуба Коласа. Маём на мэце зрабіць дзве кнігі: першую — як рэпрэнт выдання 1921 года, другую — як сучасную інтэрпрэтацыю класікі. Наша задача — спалучыць коласаўскае слова і сённяшняе яго бачанне, паднесці гэта больш прывабна. Тыя дзіцячыя кнігі, што пабачылі свет сёлета, друкаваліся якраз з рукапісаў Якуба Коласа, то-бок з першай версіі. Ва ўсіх наступных перавыданнях хоць мінімальныя змены, але былі, у тым ліку, рэдактарскія. Дарэчы, мая любімая кніга ў Коласа — «Новая зямля», не таму, што, як у падручніках пішуць, гэта «энцыклапедыя сялянскага жыцця», а таму, што там ёсць перапляценні з маёй біяграфіяй, з успамінамі маіх бацькоў.

— Нельга не заўважыць, што таго ж Янку Купалу цытуюць больш, пра яго здымаюць кіно. Ці не склалася сітуацыя, што сябар Колас застаецца ў цені?

— Так атрымалася, што нават у музеі Купалы, з якім у нас вельмі добрыя стасункі, дасягненняў значна больш. Добра, калі музей і тэатр ідуць побач, асабліва пры арганізацыі мерапрыемстваў. Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа знаходзіцца ў Віцебску і з'яўляецца тэатрам абласнога падпарадкавання. На жаль, у нас пакуль няма плённых стасункаў. Здаецца, коласаўскі музей увогуле ў нечым заўсёды даганяў купалаўскі... Цяжка сказаць, чаму так адбываецца, як і адказаць на пытанне, чаму хтосьці папулярны больш. Кожны музей самабытны, у кожным павінны здзяйсняцца сур'ёзныя ўласныя практыкі. За час пандэміі назапасілася шмат ідэй, быў час аглядацца і ацаніць свае здольнасці. Аднак калі казаць пра нейкую звышзадачу, асабіста для мяне важна, каб для новага пакалення словазлучэнне «родны кут» асацыяравалася не з крамамі, а з тым куточкам, які для чалавека павінен быць самым дарагім, — з бацькаўшчынай.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Мясціны, якія памятаюць Коласа

Усё, звязанае з жыццём і творчасцю славных песняроў, ашчадна захоўваецца і перадаецца з пакалення ў пакаленне. Невядомыя звесткі ў біяграфіях паэтаў, як крупінкі памяці аб іх, збіраюць у музеях і робяць набыткам культурнай спадчыны народа. Так, філіял Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа складаецца з чатырох мемарыяльных сядзіб. Усе гісторыка-культурныя аб'екты дзейнічаюць, прымаюць наведвальнікаў, экскурсійныя турыстычныя групы, з'яўляюцца асяродкамі культурна-асветніцкай працы, месцамі, дзе пастаянна адбываюцца сустрэчы аматараў прыгожага пісьменства, літаратурна-музычныя імпрэзы.

Акінчыцы

На мемарыяльнай дошцы, прымацаванай да сцяны сядзібы ў Акінчыцах, пазначана: «Тут 3 лістапада 1882 г. нарадзіўся народны паэт Беларусі Якуб Колас (Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч)». У Акінчыцах было першае месца службы бацькі будучага пісьменніка, Міхаіла Казіміравіча. З 1 красавіка 1881 года ён два гады быў у князя Радзівіла ляснічым.

Сядзіба ляснічага-каморніка і хата з трыма вокнамі, накрытая драўлянай, адноўлены да 100-годдзя песняра, у 1982 годзе. У кастрычніку мемарыяльная сядзіба прыняла першых наведвальнікаў. Побач з хатай — пуны і стайня пад саламяным дахам, калодзеж з журавом, кладоўка. Тут жа і дарога, што называлася Кацярынінскім трактам. Інтэр'ер сядзібы ўзноўлены па ўспамінах родных песняра і мясцовых жыхароў. Абсталяванне ў ёй — як у звычайнай сялянскай хаце: падвешаная да столі люлька для немаўляці, стол пад абрусам, куфар, лава. І, вядома ж, печ, прытулак для старых і малых. Каля печы — кадка для цеста, гаршкі ды іншае гаспадарчае начынне. Сярод экспанатаў — аналагі прадметаў, якімі карысталася сям'я Міцкевічаў, прадметы сялянскага побыту канца XIX стагоддзя.

Ласток

Ласток — трэцяе месца жыхарства бацькоў Якуба Коласа. Сюды яны пераехалі 1 лістапада 1885 года і жылі амаль 5 гадоў, да красавіка 1890-га.

У Ластку тады было ўсяго дзве хаты: у новай жыла сям'я бацькоў будучага пісьменніка, а ў старой — майстры, якія рабілі драўніцу (тое, чым накрывалі хату). І хата, і гумно захаваліся да нашых дзён. Сцены гэтых будынкаў аўтэнтчныя, памятаюць маленькага Костуся і яго сям'ю. Менавіта таму з усіх мемарыяльных сядзіб Ласток уяўляе найбольшую каштоўнасць: ён захаваў свой першапачатковы выгляд з невялікімі рэстаўрацыйнымі зменамі, у той час як пабудовы ў Акінчыцах, Смольні і Альбучы адноўлены па архіўных матэрыялах.

У гэтым глухім куточку, як пасля пісаў Колас у аўтабіяграфіі, прайшлі яго раннія дзіцячыя гады. Тут ён пачаў цікавіцца навакольным светам па-за межамі сядзібы, аб якім размаўлялі дарослыя. Пра лесніковы побыт, праявы службовага характару і адносіны да ляснічага — усё было цікава малому. Магчыма, менавіта адсюль паўстаў потым вобраз Музыкі.

Акрамя аўтабіяграфіі, пясняр згадаваў Ласток ва ўспамінах, паэме «Новая зямля», апавесці ў вершах «Грушы-сапжжанкі».

У 1997 годзе ў Ластку адкрыта экспазіцыя па матывах паэмы «Сымон-музыка». Рукапісы паэмы, яе выданні розных гадоў, пісьмы, дакументы, фотаздымкі, вырабы

Фота прадстаўлена Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеем Якуба Коласа.

народных майстроў Стаўбцоўшчыны, творы беларускіх мастакоў — тое, што прадстаўлена да ўвагі наведвальніка.

У планах супрацоўнікаў музея, як паведаміў загадчык навукова-асветніцкага аддзела ўстановы Анатоль Астаповіч, зрабіць рамонт у гэтым помніку драўлянага дойлідства, пасля чаго тут прадугледжана адкрыццё выстаўкі пад назвай «Дзве стыхіі», па матэрыялах якой можна будзе даведацца аб лясных промыслах і водным транспарце ў Беларусі. Тэматычны план ужо распрацаваны.

Альбучь

Альбучь стала чацвёртым месцам службы ляснічага Міхаіла Міцкевіча. У Альбучскую сядзібу ён пераехаў з сям'ёй у 1890 годзе. Праз год жыцця на долю Міцкевічаў выпала няпростое выпрабаванне: калі нікога не было дома, у сядзібе здарыўся пажар, што знішчыў усё дазвання. Новую хату ўзвялі ў тым жа годзе. Згодна з архіўнымі дакументамі, збудавана яна была «на каменным падмурку, з абчасаных хваёвых брусоў, у гладкі вугал, накрытая гонтай, з дашчанай падфутроўкай пад дахам, з двума шчытамі з дошак». У хаце былі вялікі светлы пакой, сенцы і кладоўкі, цагляная печ, а падлога і столь — з дошак.

Альбучкія гады — ці не самы працяглы перыяд у дзяцінстве-юнацтве будучага паэта: тут сям'я правяла 12 гадоў (з 1890 да 1902 года). Убачанае і перажытае стала асновай і тым падмуркам, на якім узгадваўся талент паэта. Якуб Колас пісаў у аўтабіяграфіі: «Альбучь запамнілася мне найболей яскрава. Там была надзвычай цікавая прырода. Леснікова пасада стаяла на бойкай дарозе, кудую ішлі і ехалі людзі. Нязмоўклых цікавых гутаркі новых людзей пашыралі мой запас ведаў аб людзях і наогул аб жыцці і далі мне багаты матэрыял для назірання».

У Альбучы Костусь навучыўся чытаць, адсюль хадзіў у народнае вучылішча ў вёсцы Мікалаеўшчына, менавіта тут напісаў першы верш. Адсюль паехаў Костусь на вучобу ў Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю, сюды вяртаўся з Палесся ўжо настаўнікам — правесці лета. Альбучкія краявіды апісаны ў многіх творах Коласа, а ў «Новай зямлі» Альбучь паслужыла правобразам Парэчча.

У Альбучы ў 1902 годзе, так і не стаўшы гаспадаром на сваёй зямлі (пра што марыў усё жыццё), памёр бацька пісьменніка Міхаіл Казіміравіч. У 1990 годзе ў адноўленай сядзібе была створана літаратурна-мемарыяльная экспазіцыя па матывах паэмы «Новая зямля». Тут прадстаўлены фотаздымкі прататыпаў герояў паэмы, рукапісы, выданні паэмы розных гадоў, прадметы сялянскага побыту XIX—XX стагоддзяў. Канцэпцыя выбудавана такім чынам, што наведвальнік нібы апынаецца ў хаце, якую гаспадары пакінулі зусім нядаўна і ненадоўга: яшчэ трошкі, і прыбягуць дзеці, маці зноў будзе завіхацца каля печы, на падворку будзе нешта майстраваць дзядзька Антось. Як ілюстрацыя да пчальарскай і рыбалавецкай тэм у «Новай зямлі» — выстаўка «Пчальарства і рыбалоўства», якая месціцца ў адноўленым гумне.

У 2013 годзе ў адной з гаспадарчых пабудов была створана першая частка экспазіцыі «Прырода ў жыцці і творчасці Якуба Коласа» — інтэрактыўная зона «Хатка знахаркі» (лекавыя травы ў сям'і Міцкевічаў). Экспазіцыя ўяўляе сабой рэканструкцыю часткі хаты (ад чырвонага кута да печы) вясковай бабкі-знахаркі, дзе прадугледжана рабочая зона для прыгатавання і захавання лекавых траў і настояў з іх.

У прасторнай сядзібе за агароджай — хлеб, гумно, побач з імі — павець з гаспадарчым начыннем, тут жа расце груша-дзічка.

Смольня

Мару аб уласным доме Міцкевічы ўсё ж ажыццявілі. Праз восем гадоў пасля смерці Міхаіла Казіміравіча яны набылі сядзібу ў Смольні (цяпер — у межах горада Стоўбцы). Праўда, сам пісьменнік на той час адбываў пакаранне ў турме за ўдзел у нелегальным настаўніцкім сходах і прыехаў толькі 19 верасня 1911 года.

Жылі тут маці Ганна Юр'ёўна (дзе і завяршылася яе жыццё ў 1929 годзе), дзядзька Антось (адышоў у 1918 годзе), сёстры паэта Міхаліна, Алёна, Марыя, браты Улад, Міхась і Іосіф. Беднай і запустелай падалася Якубу Коласу Смольня. Каб месца гэтае набыло хоць трохі ўтульнасці, пісьменнік пасадзіў дрэвы. Ліпы гэтыя жывуць у мемарыяльнай сядзібе і сёння. У іх ценях сядзелі маладыя Колас і Купала, калі ўпершыню сустрэліся ўлетку 1912 года.

Два славныя паэты марылі сустрэцца даўно, але заміналі розныя перашкоды. Якуб Колас згадаваў: «Я быў пад нядрэмным вокам паліцыі. За кожным крокам маім яна пільна сачыла...» Пад уражаннем ад вандроўкі ў Смольню Купала распавядаў: «Пазваў мяне ў госці Якуб Колас. Грошай, як заўсёды, у мяне не было, каб наняць балагола, і я рашыў са станцыі Стоўбцы да вёскі ісці пехатою. Іду, іду, ужо і цямянец пачынае, кругом лес. Няма ў каго спытацца дарогі. Баяўся, што прыйдзеца ў незнаёмым вялікім лесе занаважаць, а тут і есці хочацца. Раптам павяяла вільгацю, і я ўспомніў, што, па словах Якуба Коласа, Мікалаеўшчына стаіць на беразе Нёмана. Вось і пайшоў я ў гэтым напрамку. Так і дайшоў шчасліва да самай Коласавай хаты».

У Смольню Якуб Колас некалькі разоў прыязджаў у 1911—1914 гадах, працаваў тут над паэмамі «Новая зямля» і «Сымон-музыка», пісаў вершы і апавесці. Ёсць пра сядзібу радкі і ў трылогіі «На ростанях». Апошні раз пясняр наведваў Смольню 30 красавіка 1956 года, нібы развітваючыся з ёй.

Філіял Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа быў тут адкрыты ў 1967 годзе. Музейная прастора складаецца з дзвюх частак — мемарыяльнай і літаратурнай. Дом, дзе доўгі час жыў брат Якуба Коласа Іосіф Міцкевіч з сям'ёй, стаў музеем да 90-годдзя песняра ў 1972 годзе. Інтэр'ер мемарыяльнага дома адноўлены па ўспамінах блізкіх паэта. Этнаграфічныя прадметы «ілюструюць» тагачасны сялянскі побыт, атмасфера гэтага месца захоўвае дух сям'і Міцкевічаў. У межах сядзібы адноўлены хлеб, гумно. У пабудаваным двухпавярховым будынку размешчана літаратурная экспазіцыя, якая знаёміць з дзяцінствам і юнацтвам паэта, таксама ўтрымлівае матэрыялы, дзе распавядаецца пра яго далейшы жыццёвы і творчы шлях. Пісьмы Якуба Коласа да землякоў, фотаздымкі, дакументы, рэдкія выданні твораў, арыгінальныя матэрыялы не пакідаюць аб'якавымі нікога з наведвальнікаў.

Яна БУДОВІЧ
Фота Кастуса ДРОБАВА

Зорны россып

Праца па захаванні і папулярнасці спадчыны Якуба Коласа не спынялася ў яго музеі ад моманту заснавання: стваралася і ўдасканальвалася экспазіцыя, збіраліся, апрацоўваліся і сістэматызаваліся музейныя калекцыі, сярод якіх былі рукапісы і друкаваныя выданні, дакументы, фота-, фона- і відэа-матэрыялы, асабістыя рэчы і неаднародны па складзе, але надзвычай змястоўны і цікавы асабісты архіў Коласа. Не менш важнай задачай бачылася папулярнасць гэтага нацыянальнага культурнага багацця, прыцягненне ўвагі людзей самых розных сацыяльных і ўзроставых катэгорый, паходжання, адукацыі. Каб не страціць, а захаваць напрацаванае, здабытае, дасягнутае.

З гэтай мэтай і была заснавана штогадовая навуковая канферэнцыя. А назву «Каласавіны» прыдумаў ідэйны натхняльнік і арганізатар канферэнцыі, паэт, празаік, перакладчык, на той час загадчык сектара музея Якуба Коласа Генадзь Тумас (Яўген Змітравіч Тумас). Ён згадваў, што слова «Каласавіны» «прышло» да яго ў Траецкім прадмесці, дзе 21 красавіка 1985 года праводзілася свята выяўленчага мастацтва.

Ініцыятыву падтрымаў першы дырэктар музея Якуба Коласа, старэйшы сын народнага паэта Данііл Канстанцінавіч Міцкевіч. І ў той самы год у дзень нараджэння Якуба Коласа і адбылася першая навуковая канферэнцыя.

Яркая і ёмкая назва падзеі надзвычай была дарэчы. «...Уведзенае ў навуковы ўжытак слова “каласавіны” адрознівае багатыя сэнсавыя-вобразныя асацыяцыі: ці то з “прывольем шырокіх палёў” і “морам зялёным буйных каласоў”, ці з доўгачаканай парой жніва, калі спрацаваныя рукі хлебараба напаўнялі сялянскія засекі спелымі залацістымі зярнятамі. Такой жа шчодрай, урадлівай аказалася і паэтычная ніва нястомнага працаўніка Якуба Коласа. Праўда, вызначэнне “каласавіны” можа спарадзіць і ўяўленні пра жыццёвы колас, які з-за неспрыяльных абставін быў адарваны ад роднай нівы, асуджаны на адзіноту і які “плача, што дарэмна тут расце ў глушы, што нідзе не згледзіш роднае душы”. І такія асацыяцыі трэба прызнаць заканамернымі, асабліва калі мы згадаем трагічны жыццёвы шлях многіх таленавітых беларускіх мастакоў слова. Дзякуй богу, лёс аказаўся болей літасцівым да народнага паэта», — а гэта ўжо ўспрымання і асэнсаванне прафесара Міхася Мушынскага, які таксама быў адным з заснавальнікаў, куратарам, навуковым кіраўніком «Каласавінаў». Дзякуючы яго ўнёску ў справу заснавання канферэнцыі, несупыннай працы і клопату, яго «бацькоўскаму» догляду яна развівалася і згуртоўвала выдатных даследчыкаў, яркіх навукоўцаў і прыхільнікаў коласазнаўства. Тактоўным кіраўніцтвам, слухнымі парадамі ён вельмі дапамагаў маладым супрацоўнікам музея, якія яшчэ толькі пачыналі ўжывацца ў музейную справу і коласазнаўчую навуку.

Менавіта М. І. Мушынскі прачытаў самы першы даклад «Прынцыпы выдання першага поўнага Збору твораў Якуба Коласа» на першай коласазнаўчай канферэнцыі. Сярод першых удзельнікаў былі таксама Уладзімір Конан, Генадзь Кісялёў, Данііл Міцкевіч, Адам Мальдзіс, Янка Саламевіч.

Актыўна развівалі «Каласавіны» дырэктары музея Якуба Коласа Георгій Ткачэвіч (1980—1987) і Зінаіда Камароўская (1987—2019). З кожным годам свята пашырала межы, набывала новыя формы ўшанавання памяці песняра.

Традыцыйна напярэдадні дня нараджэння паэта, перад навуковай канферэнцыяй, праводзіцца дзіцячае свята «Казкі жыцця», якое не толькі духоўна ўзбагачае самых маленіх удзельнікаў і гасцей, але і сімвалізуе пераёмнасць пакаленняў. Мерапрыемства ў фармаце дзіцячага ранішніка праходзіць з удзелам сучасных беларускіх дзіцячых

Ганаровыя госці свята «Каласавіны» М. Танк, Н. Гілевіч, Д. Бугаёў, 1985 г.

пісьменнікаў: Ніны Галіноўскай, Уладзіміра Мазго і іншых, а таксама са святочнай песенна-паэтычнай, танцавальнай і гульніва-абрадавай праграмай, якую рыхтуюць маленькія ўдзельнікі пад кіраўніцтвам выхавальнікаў і настаўнікаў.

У навукова-практычнай канферэнцыі (звычайна яна адбываецца непасрэдна ў дзень нараджэння Якуба Коласа) за 35 гадоў прынялі ўдзел вядомыя даследчыкі, архівісты, выкладчыкі школ, тэхнікумаў, каледжаў, ВУНУ, літаратары, журналісты, супрацоўнікі музеяў і бібліятэк. Праграма кожнай падзеі адметная, насычаная прафесійнымі дыскусіямі, часам у ёй абмяркоўваюцца сенсацыйныя адкрыцці.

Тэматыка «Каласавін» разнастайная, бо і дзейнасць Якуба Коласа была шматграннай і рознабаковай: ён майстар мастацкага слова, і педагог, і навуковец, і дзяржаўны дзеяч, і філосаф, і мыслер. Жыццё яго, якое прайшло ў дастаткова нестабільны перыяд першай паловы XX стагоддзя, убавала ў сябе адбітак і пазнакі часу: Першая і Другая сусветныя войны, рэвалюцыі, што змянілі не толькі дзяржаўны строй і ўклад жыцця, але і свядомасць людзей, яшчэ складаны перыяд рэпрэсій... Тэматыка навуковых канферэнцый розных гадоў увасобіла ўсе вехі біяграфіі і творчасці паэта, была прысвечана юбілейным датам жыцця Коласа і знакам для грамадства. У апошнія гады грунтоўна і дасканала вывучалася акружэнне народнага паэта, яго кантакты: працяглыя і адзінаковыя, а іх было вельмі шмат, што відаць з лістоў, і з дзённых запісаў, і з публіцыстыкі. Усё гэта дазваляе глыбей даследаваць асобу Якуба Коласа і нават адшукаць невядомыя раней дакументы і факты.

Цягам сваёй дзейнасці канферэнцыя набыла статус міжнароднай. Сярод замежных удзельнікаў былі вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута славяназнаўства РАН, прафесар Ю. Лабынцаў і старшы навуковы супрацоўнік гэтай жа ўстановы, дацэнт Л. Шчавінская (г. Масква, РФ), дырэктар Кіеўскага літаратурна-мемарыяльнага музея Максіма Рыльскага В. Калеснік, генеральны дырэктар Нацыянальнага музея літаратуры Украіны Г. Сарока, вучоны сакратар Літаратурна-мастацкага музея Марыны і Анастасіі Цвятаевых (г. Аляксандраў, РФ) Э. Калашнікава, намеснік дырэктара Смаленскай абласной навуковай бібліятэкі А. Гаўрылава, дырэктар Літаратурна-мемарыяльнага музея Уладзіслава Бранеўскага (г. Варшава) Эліза Чапска, загадчык кафедры тэорыі і гісторыі культуры Сілезскага ўніверсітэта ў Катавіцах Эва Касоўска і прафесар кафедры тэорыі і гісторыі культуры гэтай жа ўстановы Ганна Гаула (Рэспубліка Польшча). Ганаровымі гасцямі свята былі дырэктары і супрацоўнікі беларускіх таварыстваў і суполак Літвы ў Вільнюсе, Друскінінкі, Клайпедзе, дырэктар і прадстаўнікі калектыву Літаратурнага музея А. С. Пушкіна ў Вільнюсе, супрацоўнікі Дзяржаўнага гісторыка-літаратурнага і прыродна-ландшафтнага

музея-запаведніка А. С. Пушкіна «Міхайлаўскае». А яшчэ рускія паэты, члены Ленінградскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Расіі, якія, дарэчы, да 135-годдзя з дня нараджэння песняра зрабілі музею і аматарам творчасці Якуба Коласа каштоўны падарунак: калектыв з пяці аўтараў выканаў поўны пераклад паэмы Якуба Коласа «Сымон-музыка» на рускую мову (раней паэма перакладалася на іншыя мовы толькі ўрыўкамі).

Значны вопыт правядзення літаратурна-мастацкага свята «Каласавіны» з сярэдзіны 1980-х гадоў быў назапашаны музеем на Стаўбцоўшчыне, радзіме песняра. Свята адбываецца на раённым узроўні пры непасрэдным удзеле Стаўбцоўскага райвыканкама. Варта ўспомніць добрымі словамі былога загадчыка аддзела культуры Стаўбцоўскага райвыканкама, энтузіста і няўрымслівага прыхільніка Коласа Анатоля Грэкава, які шмат гадоў цесна супрацоўнічаў з музеем, удзельнічаў у ўсіх мерапрыемствах у гонар народнага паэта не толькі ў раёне, але і ў Мінску. З ініцыятывы Анатоля Грэкава і былога дырэктара музея Якуба Коласа Зінаіды Камароўскай на радзіме класіка з'явіўся ўнікальны мастацка-мемарыяльны комплекс драўляных скульптур «Шлях Коласа». У стварэнні яго ў розныя гады бралі ўдзел майстар-разьбяр з вёскі Цярэблчы Столінскага раёна І. Супрунчык, разьбяр з Мінска Л. Галаенка, У. Канавалюк, М. Корабаў, С. Кляшчук, А. Маголін, браты Масаловічы, В. Парашчанка, калектыв майстроў з Гродна ў складзе М. Склера, У. Балдоўскага, У. Ганчарука, Г. Дзялендзіка. Аўтарамі задумы і мастацкай канцэпцыі былі З. Камароўская і А. Грэкаў.

На радзіме Якуба Коласа з 1986 года аддзелаў адукацыі і культуры Стаўбцоўскага

райвыканкама напярэдадні дня нараджэння песняра праводзіцца тыдзень паэзіі «Мой родны кут», а на наступны дзень пасля правядзення навуковай канферэнцыі ў Мінску жыхары Стаўбцоўскага раёна вітаюць навукоўцаў-удзельнікаў музейных супрацоўнікаў, а таксама прадстаўнікоў беларускай творчай інтэлігенцыі: мастакоў, артыстаў, паэтаў, пісьменнікаў. У розныя гады гасцямі «Каласавін» былі Янка Брыль, Іван Шамякін, Сяргей Грахоўскі, Мікола Мятліцкі, Анатоль Вярцінскі, Навум Гальпяровіч, заўсёды ўдзельнічалі пісьменнікі-землякі Мікола Маляўка, Аляксандр Камароўскі, Дзмітрый Дзмідовіч, Яўген Хвалеі, Казімір Камейша, Генрых Далідовіч і інш.

У межах свята «Каласавіны» падчас святкавання дня нараджэння Якуба Коласа былі адкрытыя памятныя знакі славным асобам коласаўскай зямлі: паэту і этнографу Уладзіміру Паўлюкоўскаму ў вёсцы Ініца, літаратару, жывапісцу, ілюстратару «Другога чытання для дзяцей беларусаў» Карусю Каганцу ў вёсцы Засулле, Уладзіславу Сыракомлю і Янку Лучыну ў вёсцы Мархачоўшчына, Кандрату Крапіве на будынку сярэдняй школы № 1 г. Стоўбцы, дзе некаторы час пісьменнік працаваў. Адзначаны мясціны, звязаныя з імем Якуба Коласа — Прыстанька, дзе 9 ліпеня 1906 года адбыўся нелегальны настаўніцкі з'езд, за ўдзел у якім паэт быў асуджаны на тры гады турэмнага зняволення; Цёмныя Ляды за 12 км ад Стоўбцаў, дзе Колас у 1907—1908 гадах, напярэдадні суда і заключэння, працаваў у арганізаванай ім прыватнай школе.

Падчас «Каласавін» у 2011 годзе на мемарыяльнай сядзібе Смольня быў закладзены сквер «Дрэва жыцця. Славутыя імёны Бацькаўшчыны», дзе дрэвы пасаджаны ў гонар выдатных дзеячаў навукі, культуры і мастацтва.

Перыядычны друк шырока асвятляў гэтую немалаважную ў навуковым свеце падзею. Адным з першых заўсёды рэагаваў і адгукаўся «ЛіМ». 7 лістапада 1985 года, па гарачых слядах першай канферэнцыі, у 45-м нумары з'явілася нататка Аляся Марціновіча «У добры шлях, Каласавіны!» з падрабязным апісаннем сцэнарыя мерапрыемства і ўспрымання яго ўдзельнікамі і гасцямі. Заканчваецца матэрыял наступнымі словамі: «У добры шлях, Каласавіны! Там, дзе ёсць добры пачатак, абавязкова патрэбен і працяг. Які ён будзе, падкажа час. У адным не трэба сумнявацца: да ўдзелу ў Каласавінах у далейшым трэба прыцягваць і гасцей з братніх рэспублік, хоць бы з Украіны і Літвы. Але гэта ўжо пажаданне на будучае». Цягам гадоў гэтае «будучае» ўжо здзейснілася, стала сённяшнім, і пажаданне стала рэальнасцю.

Ірына КАЗЛОВІЧ,
вядучы навуковы супрацоўнік
Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа.
Фота з фондаў музея

Гасцей і ўдзельнікаў свята «Каласавіны» вітае Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Ігар Ліхавы, 2008 г.

Плён намаганняў, план пошукаў

Дзве секцыі, але без пленарнага пасяджэння — XXXIV навуковая канферэнцыя «Каласавіны» сёлета прайшла ў не зусім звычайным фармаце, як гэтага і вымагае час. Даследчыкі прадставілі свае даклады, займеўшы шанс па-разважаць з калегамі пра здабыткі, напрацоўкі і перспектывы далейшых пошукаў у навуцы пра літаратуру і пра Коласа. Як адзначылі арганізатары, зборнік з усімі заяўленымі дакладамі выйдзе ў звычайным фармаце. А пакуль — цікавосткі літаратуразнаўчай секцыі, якая гэтым разам мела назву «Коласазнаўства ў XXI ст.: вынікі і перспектывы».

Вера ў «жыцце залатое»

З дакладам «Літаратурна-крытычная рэцэнцыя зборніка «Песні-жалбы» Якуба Коласа ва Украіне» выступіла Таццяна Вабішчэвіч, старшы навуковы супрацоўнік аддзела беларускай літаратуры XX і XXI стст. Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы, кандыдат філалагічных навук. Сёлета споўнілася 110 гадоў з часу выхаду знакавай для беларускай літаратуры кнігі: дэбютны паэтычны зборнік Якуба Коласа пабачыў свет напрыканцы лета 1910 года ў Вільні. Як зазначыла Таццяна Вабішчэвіч, ён выклікаў актыўную чытацкую зацікаўленасць

Купалы, кандыдат філалагічных навук. Навуковец адшукаў кропкі судакранання беларуска-польскага паэта-песенніка, сатырыка, карыкатурыста, ілюстратара і камедыёграфа з Якубам Коласам, і гэтаму дапамаглі найперш паэма «Дзяніскавічы» (вёска Дзяніскавічы, цяпер гэта Ганцавіцкі раён Брэсцкай вобласці, па меркаванні Анатоля Трафімчыка, — радзіма Артура Бартэльса) і паэмы паляўнічага цыкла, што сталі гістарычна-паэтычнай каштоўнасцю. У якасці агульнага ў творчасці двух розных аўтараў Анатоль Трафімчык выдзеліў канцэпт «роднага кута». Знайшлося агульнае і ў біяграфіях творцаў: у маладосці Якуб Колас настаўнічаў у вёсцы Люсіна, што знаходзіцца па іншы бок Дзяніскаўскага лесу, дзе любіў паляваць Артур Бартэльс. «Абодва нарадзіліся на зямлі, якая належала Радзівілам, — заўважыў навуковец. — Асяродак леснікоў быў знаёмы таксама абодвум. У літаратуразнаўчых дыскурсах цыкл паэм Бартэльса названы эпапеей, «Новая зямля» Коласа — энцыклапедыяй. Гэтыя ацэнкі ўзніклі цалкам незалежна, тым не менш іх можна лічыць кангеніяльнымі супадзеннямі». Між тым Якуб Колас неаднойчы падкрэсліваў, што ўплыў на яго развіццё як творцы аказаў Янка Лучына (тут нельга абысці ўвагай яго «Паляўнічыя акварэлі з Палесся»), які ў сваю чаргу рос на творчасці Артура Бартэльса.

Новая філасофія

Не ставячы пад сумнеў навуковую рацыю цэлых пакаленняў даследчыкаў-коласазнаўцаў і прызнаючы той факт, што стыль пісьменніка можна ў цэлым ахарактарызаваць як рэалістычны, свой погляд на творчасць класіка выказаў Анатоль Брусевіч, дацэнт кафедры польскай філалогіі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, кандыдат філалагічных навук. У дакладзе «Мадэрнісцкія тэндэнцыі ў ранняй лірыцы Якуба Коласа» ён заўважыў, што ў паэзіі будучага Песняра, як, зрэшты, у творах многіх яго сучаснікаў, прасочваюцца водгаласы вербальнай традыцыі, заснаванай яшчэ Адамам Міцкевічам. Такое спадкаемства ды імкненне да творчай свабоды — натуральная прычына для засваення беларускімі пісьменнікамі новых мастацкіх, эстэтычных і філасофскіх тэндэнцый, народжаных на злome стагоддзяў, у эпоху мадэрну. «Як слухна

супрацоўнік Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, распавёў пра прысутнасць пісьменніка на румынскіх землях падчас Першай сусветнай вайны. Многія старонкі гэтага перыяду жыцця класіка застаюцца невядомымі, а некаторыя архівы, якія маглі б дапамагчы, неахвотна адчыняюць свае дзверы. На перспектывы супрацоўніцтва паміж музеямі, у тым ліку за мяжой, звярнуў увагу Іван Дубовік, вядучы навуковы супрацоўнік музея Якуба Коласа, правёўшы паралелі паміж «Новай зямлёй» Якуба Коласа і «Забіць перасмешніка» Харпер Лі. Васіліна Міцкевіч, галоўны захавальнік фондаў коласаўскага музея, расказала пра невядомыя дарчыя надпісы пісьменніка. Напэўна, гэты кірунак музейнай справы таксама шматабяцальны. Вылучалася сярод іншых выступленне дацэнта кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдата філалагічных навук Юліі Назаранкі: пад назвай «Канцэпт, прэцэдэнтная лексема, культурэма: змест і ўвасабленне паняццяў (на матэрыяле творчай спадчыны Якуба Коласа)» — цалкам навукова абгрунтаваны мовазнаўчы аналіз, хоць на слых успрымаць такога кшталту маналогі, насычаныя спецыяльнымі тэрмінамі і практычнымі напрацоўкамі, даволі складана.

Між тым тэматычны абсяг гісторыка-краязнаўчай секцыі «Захаванне, музейфікацыя і ўстойлівае развіццё помнікаў драўлянага дойлідства», якая размясцілася ў сценах Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі, таксама быў дастаткова шырокі: ад праблем захавання драўляных помнікаў і кансервацыі драўляных канструкцый да рэстаўрацыі

Васіліна і Марыя Міцкевіч.

і стаў сапраўднай падзеяй у культурным жыцці тагачаснай Беларусі. На «Песні-жалбы» было апублікавана 6 рэцэнзій: гэта абсалютны рэкорд для беларускіх літаратурна-мастацкіх выданняў 1900—1910 гг. Акрамя прысвечаных непасрэдна кнізе водгукі, зборнік асэнсоўваўся ў шэрагу аглядных публікацый, у тым ліку ва Украіне, Расіі, Польшчы, Чэхіі, ЗША. Найбольш уважліва «Песні-жалбы» былі разгледжаны менавіта ва Украіне. У розных фарматах — ад кароткай газетнай нататкі да разгорнутай часопіснай рэцэнзіі — на іх у хуткім часе адгукнуліся адразу чатыры аўтары. Яшчэ адзін украінскі водгук прыйшоў з Нью-Ёрка ад эмігранта-ўкраінца. «На жаль, беларускае літаратуразнаўства не можа пахваліцца такой самай апэратыўнасцю і зацікаўленасцю ў дачыненні да ўкраінскіх рэцэнзійных публікацый на «Песні-жалбы», якую ў свой час праявіла да зборніка ўкраінская літаратурна-крытычная думка. Большасць украінскіх рэцэнзій, хаця і былі вядомыя паводле бібліяграфічных крыніц, да апошняга часу фактычна заставаліся не ўключанымі ў беларускі навуковы кантэкст, не цытаваліся і не аналізаваліся айчыннымі даследчыкамі», — заўважыла Таццяна Вабішчэвіч. Так, хтосьці з украінскіх рэцэнзентаў заўважаў, што ліра Якуба Коласа не можа быць настроена на вясёлы лад, але пры гэтым — непарушную веру паэта ў найлепшую будучыню Беларусі, «жыцце залатое»; нехта — «свежасць жыцця» ды «чары абнаўлення» ў творах зборніка, а нехта і прасценькую форму вершаў... У водгуку ж Васілія Шчурата, паэта, перакладчыка, літаратуразнаўцы, Якуб Колас паўстае як першаадкрывальнік закінутай ды забытай беларускай Атлантыды, які не толькі дакладны ў створаных малюнках, але і здольны здзівіць навізнаю і сваёсцю ўспрымання.

Паралелі ды супадзенні

«Артур Бартэльс — Якуб Колас: пераемнасць традыцый» — з такой тэмай выступіў Анатоль Трафімчык, вучоны сакратар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі

заўважыў Уладзімір Конан, дзякуючы Якубу Коласу і іншым класікам беларускай літаратуры быў створаны своеасаблівы айчынны варыянт філасофіі жыцця і філасофіі культуры, то-бок такі тып філасофіі, які сфарміраваўся як апазіцыя да пазітывісцкага прагматызму і грунтаваўся на мастацкай традыцыі рамантызму, сімвалізму і акмеізму. Найбольш яскрава і паслядоўна гэта знайшло ўвасабленне ў «Новай зямлі» і «Казках жыцця», — лічыць Анатоль Брусевіч. Так, на нерэалістычную аснову гэтых твораў звярталі ўвагу многія даследчыкі, сярод якіх — Пятро Васючэнка і Валерый Максімовіч. Анатоль Брусевіч падкрэсліў: акрамя ярка выяўленых сімвалісцкіх тэндэнцый, якія грунтуюцца на хрысціянскім светаўспрыманні, у ранняй лірыцы паэта прысутнічаюць і іншыя рысы, характэрныя для нерэалістычных кірункаў; і найперш заўважны ўплыў імпрэсіянізму, які праяўляецца ў пейзажнай лірыцы паэта. Некаторыя радкі з ранняй паэзіі Якуба Коласа пераклікаюцца з творчасцю найлепшых майстроў слова. Даследчык звяртае ўвагу, у прыватнасці, на паралелі ў творчасці Якуба Коласа і прадстаўніка французскага сімвалізму і імпрэсіянізму Поля Верлена з яго паэтычным зборнікам «Рамансы без слоў».

Літаратура і музей

Некаторыя выступленні выдатна леглі пад асабліва традыцыйную назву сёленай канферэнцыі. Нібы пацвярджаючы тэорыю, што музей — жывы арганізм, які не засяроджваецца на мінулым, пра вынікі казалі няшмат, разважалі больш пра перспектывы кірункі. Так, Аляксандр Крыжэвіч, старшы навуковы

З дакладам выступае Таццяна Вабішчэвіч.

архітэктурнай спадчыны. Звярнулі ўвагу і на заканадаўчы аспект: з дакладам на конт прававых асноў аховы і выкарыстання гісторыка-культурнай спадчыны выступіла Наталя Хвір, начальнік упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Ёсць падставы спадзявацца, што абмеркаванні дадуць свой плён.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота Кастуся ДРОБАВА

Кацярына РОŬДА

Дзясятая вясна.
Мая ці наша?
Каханне? Лёс? Привычка ці патрэба?
Чыя віна,
Што змест пачуццяў — каіша?
Мая? Твая? Сяброў? Суседзяў? Неба?

Дзясятая адліга.
Ці надоўга
Усмішак сонца, блік паразумення?
Агіды крыга
Раніць вострым рогам,
Змяняючы трывогу спустаішэннем.

Дзясятая «не плач»
Капеж не спыніць.
Наіі сакавік да болю прадказальны.

Твая «прабач»
Нядбайнаіцу абдыме.
Вясна настрой дыктуюе прывакзальны.

Насустрач ветру,
Праз слёз цунамі,
Па мутных лужах,
Пад гул машын
Бягу і веру,
Што сонца з намі
І светла ў дуіах,
А ў небе — клін.

Клін жураўліны
У край далёкі
Ляціць-лунае
За небакрай.
А я, адзіны,
Свой іілях нялёгкі
К табе трымаю,
У цёплы май.

У май квяцісты,
Дзе ранак весні
І пацалунак,
І цеплыня.
Мой сон празрысты
Жывы, як песня,
Начны ратунак
Ад слоты дня.

Насустрач ветру,
Праз слёз цунамі,
Па мутных лужах,
Не першы год
Бягу і веру,

Што сонца з намі
І светла ў дуіах,
І — «хрась» аб лёд!

Халодны горад, несупынны бег,
Аўтобусы, тралейбусы, трамваі.
А я хачу туды, дзе чысты снег,
Няхай сабе, як сёлета, у маі.

Дарогі, пешаходы, гул машын,
На сцежках — соль або нясочак рыжы,
У кубку — кава, збоку — аспірын.
А я хачу гарбаты і — на лыжы.

У крамах — чэргі, у метро — дурдом.
Сталічнае жыццё — адносна ігчасце.
А я хачу заснуць салодкім сном
Пад цёплай коўдрай, у бацькоўскай хаце.

Замерзлі рукі, хітрыя ключы
Схаваліся, здаецца, у кватэры.
А я хачу сягоння ў Савічы,
Туды, дзе незачыненыя дзверы.

Павуцінка крываваая, белы снег,
Люты вецер, нямыя дарожныя знакі.
Тут валяецца сэрца, бядзе на смех.
Падыміце хутчэй, бо згрызуць сабакі.

І дрываць спалохана сотні зор,
Нават месяц застыў у чаканні ранку.
Смутах, страх і нязменна пусты дакор...
Незамецены след на панурым ганку.

Колькі ж сэрцаў выкінуў у сумёт,
Колькі іх утаніў, закапаў пад плотам

Той, што сам без дуішы і сляпы, як крот.
Што ён робіць,
як жыць будзе з гэтым потым?

І яму ж настане пара кахаць,
Знемагаць ад чараў калючай ружы...
Будзе сэрца яго не ў сумёце ляжаць,
А ў бруднай, забытай Сусветам лужы.

Так блізка, так гарача...
Небяспечна.
Маланкай па сэрцы,
Нібы агнём.
Ты крочыш, я крочу
Па іілях млечным,
Каб разам сагрэцца...
Куды ідзе?

Балюча-салодкая
Непазбежнасць.
Далонь да далоні,
Па венах — ток.
Пачуцце глыбокае
Песціць вечнасць.
Напружаны строні.
Зварнулі ўбок...

Там... рукі вільготныя,
Дакрананні!
І сотнямі зор
ліхтары з нябес!!!
Нямое, пяшчотнае
Развітанне...
І змятая доля,
Як той авёс...

Ірына ТУЛУПАВА

Кастрычнік

Як мапу блытае кастрычнік!
Усё у кропках-навучках!
І яркі колер фарбаў звычайных
Раскінуты па закутках.

Як свеціць сонцам восень ішчодра,
Як сыпле семкі з кавуноў.

Лісцём засланы, быццам коўдрай,
Абшары зёлак-дыванаў.

Як ветрык гойдае пяшчотна
Галінкі позніх хрызантэм!
Яшчэ ішчыруюць пчылы ў сотах,
І журавы бяруць свой тэмбр...

Нахілены ўначы да сцежак
Цямніотка-цёмны неба гмах.
А знічкі падаюць на вежы,
І росны холад на стагах...

Кастрычнік. Не ідзе араты
Пасля Пакроваў у баразну.
А сонечны прамень ішурпаты
Гадзіну высвеціць адну,

Якою лету ісці да скону,
Зіме — усытаць снегам гаць.
Вясне сплятаць вянок-карону.
І поры года — не мяняць!

Восень

Увайсці ў абноўлены гай
Восень ішукіае прычыну:

Нялюбая будзе смуга,
Дзе жоўтае лісце ішышыны.

Куфэрак прыроды — безліч манет —
Дробныя залаціны!
Ралля як разгорнуты партманет,
Ды — жоўтае лісце ішышыны.

У зыркім ішаткрон'і жыцця
Плады маладой арабіны.
Сцяжынкі ўсіцілае наўсцяж
Жоўтае лісце ішышыны.

Прахалоднае сонца ўранні, як шар —
Плыве па нябеснай сцяжыне:
Касмічны малебен. Усіцілае алтар
Жоўтае лісце ішышыны.

Уваходзіць восень у гай
Годнаю гаспадыняй:
Нялюбая ў краі туга,
Дзе жоўтае лісце ішышыны.

Белы коміні

Как дела? Как сажа бела
Руская прыказка

Жанчына бяліла коміні,
Прыбіралася перад Успеннем.

І пэндзлік яе цяпер быў Законам:
Ад колеру чорнага быў збавеннем.

Яна ж хацела —
святло каб над хатаю,
Таму і вокны мыла ўсе чыста.
Здаецца, лета яшчэ,
ды вось араіаі —
У поле выходзяць — ідзе Прачыста.

І хутка зямля засне прад марозамі,
Найперш ахінацьмуць зямлю шароны.
Сталая восень з белай бярозаю,
Белым снегам, як белы коміні.

Цяпер яшчэ жнівень
зямельку песціць —
Збіае з яблыкаў кіслых аскоміну.
Жанчына спяшаецца
святая прывеціць,
Аблокі лунаюць над беленым комінам.

І мроіцца ўвышы чамусьці адвечнае:
Калі ў пакоях пад дахам і комінам
Шчыравацьмуць блізкія людзі
і стрэчныя:

Напоўніцца хата
спіагдлівым гоманам.

Мікіта ВАРАНЦОŬ

На лецішчы

Камін цэдзіць цяпло
скрозь агароджу,
Спявае ўсімі языкамі поліыа
Чырвоную песню
З хрыпатаіцу дроваў.

На чэрап нябёсаў
Заспаіае вока світанку
Нацягвае скуру раніцы.
І вока світанку коціцца
У вачніцу поўні,

Ды неба бяжыць
І ім ніколі не сустрэцца.

Вечар

Вечар.
Сваёй асаблівай гісторыяй
Запальваецца кожнае акно.

Шалясцяць галіны цішыні,
Шалясценнем сваім
Выціскаючы ўсе астатнія гукі.

Палі адзіноты,
На якіх — ураджай

З яшчэ не ўбраных думак.
Вечар,
Каб абняць мяне,
Ты цягнеш да мяне свой вецер.
І ён падае мне на твар:
Тысячы пацалункаў.

Месяц — пражэктар Неба.
І я выходжу на сцэну Зямлі,
Каб спяваць табе адвечную песню.

І што мне тыя экраны —
Клеткі для святла —
Дзе свет рычыць,
Агаляючы промні-ікты?

І што мне той час,
Што стрэлкамі сваімі
Разразае жыццё на
хвіліны,
гадзіны,
суткі?

Толькі ты непадуладны часу,
Вечар,
Толькі ты даеш мне прыстанак ад яго.

Лес. Гляджу наверх:
Бачу галіны — сасуды неба
І сэрцы — дрэвы
Пад скураю небасхілу.

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Легенда пра Зацітаву Слабаду

З цыкла «Тапанімічныя казкі Пухаўшчыны»

Населеныя пункты з назвай Слабада альбо Слабодка на Беларусі сустракаюцца амаль што ў кожным раёне. Вось і на Пухаўшчыне ёсць ажно дзве Слабоды, а яшчэ — Слабодка і Скрыль-Слабада. Да таго ж — Зацітава Слабада, пра якую я вам і буду зараз казку апавядаць.

Лічыцца, што Слабодамі раней называліся такія паселішчы, жыхары якіх мелі нейкія паслабленні ад дзяржавы альбо мясцовага феодала. Напрыклад, некаторых падаткаў не плацілі альбо наогул вольнымі былі — у той час як усе ваколіцы прыгонны люд засяляў.

Хутчэй за ўсё, так яно і было. Іншае пытанне — як жа ўзніклі гэтыя адметныя населеныя пункты?

Па-рознаму. Так маглі называцца паселішчы, у якіх татары альбо яўрэі жылі, а яны заўсёды свабоднымі з'яўляліся. У Маскоўскай дзяржаве былі ваенныя, альбо стралецкія, слабоды. А часцей за ўсё здаралася так: трэба было феодалу новыя землі пад пашу і земляробства акультурыць альбо як мага больш людзей у сваіх землях займець, вась і сялілі туды ўсіх, хто хацеў, і давалі ім пэўныя паслабленні на нейкі час. Такое паселішча таксама магло займець назву Слабада, хоць з цягам часу яе жыхароў таксама ў прыгонны стан паступова пераводзілі.

Ну, а зараз сама казка. Толькі загадзя папярэджваю, што ўсё ў ёй — толькі мая асабістая фантазія і нічога больш. Інакш кажучы, з сапраўднай гісторыяй вёскі Зацітава Слабада казачныя гэтыя падзеі аніякім чынам не звязаныя.

Даўно гэта было. Якраз у тыя часы, калі большасць народу нашага ад панцоў альбо шляхты ў поўную залежнасць трапіла і жылося простаму люду нялёгка. Часам паўставалі яны, здаралася, што маладыя смелыя дзецюкі збягалі на поўдзень, да запарожцаў... Але большасць сялян проста марыла хоць нейкія паслабленні ад мясцовага феодала займець.

Вось і Пухавічы не былі выключэннем, праўда, уладальнікі гэтай вёскі, якая потым мястэчкам стала, часта змяняліся. Скажу толькі, што вёска якраз і змяніла ў той час аднаго ўладальніка на другога.

Прыехаў новы пан свае ўладанні аглядаць. Усё яму спадабалася, акрамя аднаго: за маленькай рачулкай, якая прытокам Свіслачы была, заўважыў пан вельмі зручнае для паселішча месца.

— Вось бы тут людзей пасяліць! — усклікнуў ён. — Напэўна, так і зраблю!

— Нічога не выйдзе, пане! — пачціва прамовіў цівун, які новаму пану ад мінулага ўладальніка дастаўся і зараз разам з ім рабіў аб'езд панскіх зямель. — Бо месца гэтае праклялі калісьці, вась і баіцца людзі тут сяліцца.

Зацікавіўся пан, загадаў цівуну больш падрабязна пра ўсё раскажаць.

І вась што цівун пану распавёў.

Стаяла некалі ў гэтым месцы вёсачка. Жыхары яе зямлю апрацоўвалі, жывёлу трымалі... Карацей, жылі, як і ўсе.

Але аднойчы наваліліся на іх самыя разнастайныя беды і няшчасці. Жыта на палях на карані высахала, сярод хатняй жывёлы нейкая здыхата незразумелая пачалася, у кароў малако прападаць стала. І абвінавацілі жыхары вёсачкі ва ўсім адну дзяўчыну, быццам бы яна злым чараўніцтвам займаецца і тым самым суседзям сваім шкодзіць.

Дзяўчына гэтая і сапраўды чаравала пакрышачку, але ніколі чараўніцтва яе шкоды людзям не прыносіла. Наадварот, яна хваробы розныя замовамі ды травам і ляснымі вылечвала, і сяляне ёй за гэта вельмі дзякавалі. Але ж тое раней было, да таго яшчэ, як беды і няшчасці на галовы людскія абрынуліся. А ў бядзе чалавек апошні розум губляе і ўсялякай выдумцы паверыць гатовы.

Карацей, сабраліся жыхары вёскі, схавалі дзяўчыну гэтую, звязалі і вырашылі яе ў рачулку ўтапіць. Прыцягнулі няшчасную да берага, у ваду кінулі.

Але, перад тым як патагнуць, паспела выкрыкнуць дзяўчына людзям, што з берага на яе пазіралі:

— Праклінаю вас і ўсю зямлю вашу! За тое, што вы мяне, бязвінную, смерцю лютай караеце, усіх вас таксама смерць хуткая і бясплітасная чакае! І не толькі вас, а ўсялякага, хто асмеліцца апасля вас на зямлі гэтай пасяліцца!

Выкрыкнула тое дзяўчына і, вядома ж, патагнула. А жыхары па хатах разышліся ў вялікай трывозе.

А ночку пажар пачаўся ў вёсачцы адразу з усіх канцоў. І згарэла яна дашчэнту разам з людзьмі і жыўнасцю ўсякай, і не засталася нікога.

— Вось з таго часу, — закончыў свой апавед цівун, — і апусцелі гэтыя мясціны.

— І што, так ніхто і не спрабаваў тут пасяліцца? — запытаўся ў яго пан.

— Спрабавалі, — уздыхнуў цівун. — Але ўсіх ім ранкам мёртвым знаходзілі. Нават тых, хто проста заначаваць вырашыў. Кажуць, што калі б хто правёў тут ноч і жывым пасля гэтага застаўся, то праклён тады страціў бы сваю сілу, толькі вась смельчакоў такіх даўно не знаходзілася...

Задумаўся пан, і аж пакуль у маёнтак свой не вярнуўся, ані слоўца не вымавіў. А наступнай раніцай быў аддадзены панскі загад: маўляў, хто асмеліцца ў зачараваным месцы пераначаваць і жывым пасля гэтага застаецца, таму пан вялікую грашовую ўзнагароду даць і хату таму смельчаку дапаможа пабудаваць за малай гэтай рачулкай. А калі і іншыя людзі стануць там апасля сяліцца, то будзе ім вялікае паслабленне ад падаткаў і павіннасцей на доўгі час.

Даведаліся людзі аб такой панскай прапанове, захаляваліся. Многія б пажадалі ў такім прывабным месцы пасяліцца, ды вась нікому не хацелася першым туды начаваць ісці.

Але ўсё ж знайшоўся такі смяльчак, пайшоў за раку вечарам. А раніцай яго там і сапраўды мёртвым знайшлі. Потым пайшлі туды дзецюкі вялікай гурмой, але і гэта не дапамагло. Назаўтра ўсіх іх у трунах па хатах развозілі, маткі над імі голасам галасілі.

І як адрэзала! Не знайшлося больш ахвочых, ды і сам пан на тым ужо не настойваў. Зразумеў, пэўна, што безнадзейная гэтая справа.

А жыў у той час у адной з суседніх вёсчак хлопец, якога Цітам звалі. Жыў ён разам са сваёй матуляй у старэнкай халупцы, і абодвы яны ва ўсім нястачу цяпелі, з хлеба на ваду перабіваліся.

Вось аднойчы і кажа Ціт матулі:

— А можа, мне паспрабаваць панскі загад выканаць? І грошы ў нас тады будучы немалыя, і хата новая.

Спалохалася маці, рукамі замахала, залямантавала:

— Што ты, сыночак, што ты! Загінеш там, адну мяне на старасці гадоў пакінеш... Гараваць, бедаваць ды слёзы горкія аб табе, сыноч, праліваць!

Прамаўчаў Ціт, нічога матулі не адказаў, але ад рашэння свайго так і не адмовіўся. Выйшаў аднойчы адвечоркам з хаты, сказаў маці, што на начную рыбалку сабраўся. А сам да панскага маёнтка пашыбаваў, стаў прасіць вартаўнікоў, каб яго да пана адвялі.

А пан і сам у гэты момант выйшаў з палаца. Ubачыў хлопца і запытаўся, што яму, маўляў, трэба.

— Хачу паспрабаваць праклён зняць, — патлумачыў пану Ціт. — Дазволь, пане, пераначаваць у тым зачараваным месцы!

Паглядзеў пан на Ціта, памаўчаў крыху.

— А не баішся? — пытаецца.

— Баюся! — шчыра прызнаўся хлопец. — Але ўсё ж хачу паспрабаваць!

Паціснуў пан плячыма.

— Ну, што ж, паспрабуй! Але калі што — на мяне не наракай!

— Не буду, пане! — адказаў Ціт і хацеў было ісці ўжо, але пан загадаў падаць брычку і адвезці Ціта да рэчкі-невялічкі, якая ў той час нейкую назву, вядома ж, мела, але сцёрлася потым з памяці людской.

Двое гайдукоў давезлі Ціта да самой рэчкі-невялічкі, ды самі далей з ім не пайшлі, на гэтым беразе засталіся. А засталіся таму, што загадаў ім пан прасачыць, каб хлопец і сапраўды начаваць застаўся на зачараваным месцы. А то мог ён і схітрыць, збегчы куды-небудзь падалей, а раніцай заявіцца па ўзнагароду: я маўляў, пераначаваў там і жывым вярнуўся.

Але Ціт хітрыць і не думаў. Зайшоў на самую сярэдзіну былой вёскі, сеў там на зямлю і пачаў чакаць немаведама чаго. Страшна яму было, жудасна нават, але сядзіць Ціт, не варухнецца. І адна толькі думка ў галаве: абы не заснуць...

Але заснуў ён. І так хутка, што нават не зразумеў, як тое з ім адбылося. А потым сярод ночы прачнуўся і ўбачыў, што побач з ім на траве дзяўчына сядзіць у бялюткіх апранахах. І што дзіўна: ноч цёмная, хоць вока выкалі, Ціт нават сваіх рук разглядзець не можа, а вась дзяўчыну бачыць добра. Асабліва твар яе, бледны, сумны і такі прыгожы, што ў хлопца нават дыханне перахапіла.

А дзяўчына яму і кажа:

— Хацела я цябе проста забіць у сне, як дагэтуль усіх забівала, але так і не змагла... А ведаеш чаму?

— Чаму? — спытаўся Ціт. Ён ужо зразумеў, што гэта за дзяўчына такая, але чамусьці зусім яе не спалохаўся. Мо таму, што прыгажуні такой аніколі яшчэ не бачыў.

— Проста ты мне спадабаўся вельмі, — прызналася дзяўчына. — Таму мы правядзем з табой гэтую ноч кахання, чароўную, непаўторную ноч... А раніцай ты зможаш пайсці адсюль. Жывым. Але гэта толькі для цябе такая ўступка, усім жа астатнім сюды прыходзіць па-ранейшаму забаронена. Ды і ты не прыходзь сюды паўторна, бо не выйдзеш потым жывы. А зараз пацалуй мяне і ні аб чым больш не думай. Да самай раніцы. А раніцай, як толькі прачнешся, хуценька прэч ідзі! І не азірайся нават! А не тое...

І, не дагаварыўшы, дзяўчына першай пацалавала Ціта. У вусны. А потым ужо ён пачаў яе прагна цалаваць... І ноч іх была сапраўды чароўнай і непаўторнай, і заснулі яны толькі пад самую раніцу.

А раніцай, калі Ціт прачнуўся, дзяўчыны побач ужо не было. А можа, і зусім не было яе тут, а ўсё гэта хлопцу прыснілася толькі? Але ж чаму тады ён жывы застаўся?

Падняўся Ціт з зямлі, хацеў было вакол сябе азірнуцца, але тут за спінай яго голас дзяўчыны пачуўся.

— Сыходзь! — не сказала нават, а загадала дзяўчына. — І не азірайся! Толькі тады азірнуцца зможаш, як на тым баку рачулки апынешся!

Але так хацелася хлопцу хоць разочак яшчэ ўбачыць прыгажуню, што не вытрымаў ён, азірнуўся і...

І ўбачыў непадалёку ад сябе жудасную пачвару: сінюю, азызлую, усю ў рачной твані і водарасцях.

— Што ж ты нарабіў?! — ранейшым пясчотным голасам дзяўчыны прашаптала пачвара. — Цяпер мне забіць цябе прыйдзецца!

— Забі! — сказаў Ціт. — Але спачатку выслухай. Я вельмі ўдзячны табе за сённяшнюю нашу ноч і за тое, што я без памяці пакахаў цябе! Пасля гэтага і памерці не шкада, тым больш што жыць, ведаючы, што мы ніколі больш не стрэнемся, не мае для мяне аніякага сэнсу! І ты не вінаватая ў тым, што выглядаеш так жудасна. Гэта старажытны праклён так дзейнічае! А цяпер можаш мяне забіць, але перад гэтым дазволь пацалаваць цябе!

І, зрабіўшы крок да пачвары, Ціт пацалаваў яе прама ў азызлыя смуродныя вусны.

І адбыўся цуд! Пачвара імгненна ператварылася ў ранейшую прыгажуню.

— Ты зняў з мяне даўні праклён! — прамовіла яна. — І не толькі з мяне, а з усяго гэтага месца!

Потым яны ўзяліся за рукі і разам пайшлі да рачулки.

Пан стрымаў сваё слова, і Ціт у хуткім часе першым засяліўся ў прасторную хату. Разам з маці і жонкай-прыгажуняй. А потым новае паселішча, якое, вядома ж, Слабадой называць пачалі, засялілі і іншыя людзі.

А рачулку з таго часу празвалі Цітаўкай, ды і самую Слабаду часцей за ўсё называлі не проста Слабадой, а Зацітавай Слабадой. І назва гэтая захаваўся да нашага часу.

Якуб Колас і дзед Талаш: сустрэча героя з аўтарам

Аповесць «Дрыгва» Якуба Коласа гістарычная: у ёй закранаюцца падзеі польска-савецкай вайны 1919—1921 гг. на тэрыторыі Беларусі. Нягледзячы на тое, што пра «Дрыгву» шмат пісалі і даследавалі яе, аднак пэўныя акалічнасці, звязаныя з напісаннем твора, засталіся неасветленымі. Пачатак напісання аповесці можна адлічваць ад канца 1932 года. Прычым пісаў «Дрыгву» Якуб Колас, не будучы асабіста знаёмым з прататыпам галоўнага героя свайго твора Васілём Талашом.

Пра тое, што паслужыла штуршком для напісання аповесці, распавядаў сам творца ў артыкуле «На шырокі прастор сацбудаўніцтва»: «Летам 1932 г. была наладжана экспедыцыя трох акадэміяў навук — Усесаюзнай, Украінскай і Беларускай для шырокага навуковага вывучэння Палесся. Адзін з удзельнікаў экспедыцыі ў часе раз'ездаў напаткаў старога партызана, дзеда Талаша, дужа актыўнага ўдзельніка партызанскай вайны падчас беларускай акупацыі Палесся. Расказ старога партызана аб яго баявой дзейнасці сумесна з Чырвонай Арміяй быў перададзены мне. Расказ гэты мяне дужа зацікавіў і я палажыў яго ў аснову сваёй аповесці «Дрыгва».

Сшытак з тымі ўспамінамі зацікавіў кіраўніка экспедыцыі ад Беларускай акадэміі навук Васіля Шчарбакова. Ён перадаў іх калегу па акадэміі Якубу Коласу. У згаданым публіцыстычным матэрыяле беларускі класік акрэсліў пачатак працы над напісаннем твора: «Аповесць «Дрыгва» я пачаў пісаць у канцы 1932 года, а скончыў яе ў канцы 1933 г. Пісаць мне прыходзілася часта на хаду. Аповесць была б значна паўнейшай і болей акружана, калі б ёй удзялілі болей увагі, сабраць жывы, цікавы і багаты матэрыял з партызанскага руху». Крытычнае стаўленне аўтара да сваёй творчасці паказвае яго сур'ёзны падыход да пісьменніцкай справы ўвогуле. У даваенных лістах, многія з якіх адрасаваліся рускаму пісьменніку Сяргею Гарадзецкаму, Якуб Колас перыядычна пісаў пра творчыя поспехі па стварэнні «Дрыгвы». Напрыклад, у лісце ад 6 чэрвеня 1933 г. ён згадвае: «Немножко работаю над повестью «Дрыгва». Работа понемножку продвигается. 15 июня иду в отпуск. Поеду в деревню и там отдохну и окончу свою работу». Відавочна, што пісьменнік меў пэўны тэрмін, бо ў лісце да Сяргея Гарадзецкага ад 20 кастрычніка 1933 г. пазначана: «Теперь я тороплюсь оканчить свою повесть «Дрыгва». Мне нужно дописать ее не позже 10 ноября. Пишу и вечерами. Днем хожу в Академию и тоже пишу, если подвернется свободное время». З гэтага вынікае, што Якуб Колас шмат аддаваў сіл і часу для заканчэння твора ў тэрмін, які хутчэй за ўсё вызначаўся Камітэтам па справах культурна-асветніцкай работы пры СНК БССР.

Пра завяршэнне працы 23 снежня 1933 г. Якуб Колас зноўку пісаў Сяргею Гарадзецкаму: «Я теперь, закончив повесть «Дрыгва» (она уже напечатана и скоро выйдет — не готова обложка), пишу небольшую детскую поэму, которую хочу закончить к первому январю 1934 г.». Можна меркаваць, што Канстанцін Міхайлавіч дапісаў аповесць менавіта ў лістападзе 1933 года, бо ў наступным месяцы, як вынікае з тэксту пісьма, «Дрыгва» ўжо была адпраўлена ў друк.

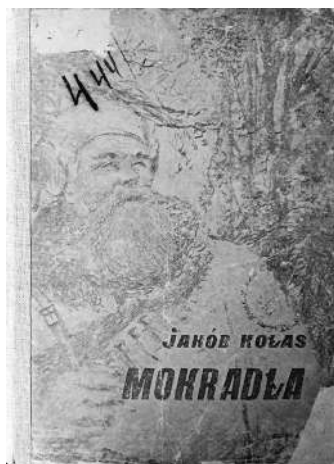
У 1934 годзе, пасля выхаду ў свет «Дрыгвы», Я. Колас прызнаўся чытачам газеты «Літаратура і мастацтва»: «Чым падкупляў мяне гэты расказ? Цікава была сама ідэалагічная эвалюцыя старога жыхара глухога Палесся, як ён з чалавека непісьменнага, адсталата фармаваўся ў свядомага старонніка савецкай улады і актыўнага барацьбіта за яе, а значыць і за свае класавыя інтарэсы. Вось гэтае фармаванне новага чалавека пад уплывам розных акалічнасцей, як навала беларускай акупацыі, жорсткае расправа акупантаў з бядняцкім сялянствам, асабліва з тым, што спачувала бальшавікам, з аднаго боку, а з другога — уплыў бальшавізму, прадстаўнікоў Чырвонай Арміі і падпольных камуністычных арганізацый — я і палажыў у аснову сваёй аповесці «Дрыгва». Добры знаўца жыцця беларускага сялянства, Я. Колас многае пры апісанні падзей узяў і са сваіх асабістых успамінаў. Так, пісьменнік згадваў пра эпізод палявання ваўка на дзіка, які дзеля спатолення голаду нішчыў мурашнік: «Гэта расказ майго бацькі, пачуты яшчэ ў дзяцінстве».

«Работа над аповесцю мяне захапіла сама па сабе, — пісаў Я. Колас. — Захапіла яна і таму, што я больш-менш добра ведаў Палессе, адлюстраванае ў маіх аповесцях «У палескай глушы», «У глыбі Палесся...». Уважліва чытаючы твор, можна заўважыць, што некаторыя мясціны з «палескіх аповесцей» згадваюцца і ў мастацкім палатне «Дрыгвы». Напрыклад, Целяшоў дуб і Яшукова гара з ваколіц Люсіна. Магчыма, гэта сведчыць пра тое, што Якуб Колас не меў магчымасці паехаць на месца падзей,

таму ствараў вобразы і прыродныя краявіды твора па запісах экспедыцыі і праз уласнае ўяўленне пра Палессе і яго жыхароў.

Застаецца загадкай, чаму сваю аповесць пра старога партызана дзеда Талаша Якуб Колас назваў «Дрыгва», бо аналагічную назву ўжо мелі творы двух беларускіх пісьменнікаў — Францішка Аляхновіча і Ільі Гурскага. Драматычны эскіз у шасці абразках пад назвай «Дрыгва» Францішка Аляхновіча асобным выданнем выйшаў у 1925 годзе ў Вільні. П'еса ў трох дзеях і чатырох абразках «Дрыгва» Ільі Гурскага выйшла ў 1928 годзе ў Мінску. Аповесць «Дрыгва» Якуба Коласа пабачыла свет толькі ў 1934 годзе і стала трэцім у беларускай літаратуры творам з такой назвай. Прычым самым знакамітым. У фондах Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа знаходзіцца адно з першых выданняў аповесці з дарчым надпісам пісьменніка свайму стрыечнаму брату па мацярынскай лініі: «Юрку Лёсіку на памяць ад аўтара 8 II 1934 г».

Практычна адразу пасля выхаду аповесці сталі перакладаць на рускую мову, пра што сведчыць ліст Якуба Коласа да супрацоўніка Беларускага дзяржаўнага выдавецтва Канстанціна Зарэмбоўскага ад 26 студзеня 1934 г.: «Маю «Дрыгву» ўзяўся перакладаць на рускую мову М. Хаванскі. Першыя крокі работы па перакладзе выклікаюць у мяне трывогу за пераклад у цэлым». Аднак ужо ў лісце Якуба Коласа ад 26 сакавіка 1934 г. да Аляксандра Рабінінай, якая на той час з'яўлялася загадчыкам сектара нацыянальных літаратур Дзяржаўнага

выдавецтва мастацкай літаратуры ў Маскве, апісваецца заканчэнне перакладу аповесці: «Я ўжо, пажалуй, надоем Вам сваімі пісьмамі. Но все же хочу известить Вас, что перевод «Дрыгвы» на русский язык окончен. Я его просмотрел, кое-что исправил. Думаю, что перевод можно признать неплохим, удовлетворительным. Я настаивал, чтобы Хованский (перводчик) написал Вам о том, что перевод окончен. Написал ли он, не знаю. Вероятно, завтра-послезавтра он его вышлет, и к первому апреля перевод поступит в редакцию».

Аповесць Якуба Коласа хутка стала папулярнай. Пра гэта можа сведчыць тое, што ўжо ў 1930-х гг. яна тройчы перавыдавалася: у 1935, 1936, 1937-м гадах. Пры падрыхтоўцы першага перавыдання 1935 года ў тэкст былі ўнесены невялікія праўкі. Падчас падрыхтоўкі для перавыдання кнігі ў 1936 г. аўтар яшчэ больш перапрацаваў аповесць: былі скарачаны некаторыя ўрыўкі, якія, у прыватнасці, закраналі пытанні беларускага і польскага адраджэння, адносіны да бальшавікоў. Менавіта ў такім выглядзе тэкст аповесці друкаваўся ва ўсіх наступных выданнях. У фондах музея ёсць чацвёртае выданне аповесці «Дрыгва» 1937 года з дарчым надпісам аўтара свайму блізкаму сваяку Ігнату Юрэвічу Міцкевічу: «Ігнасу на памяць аб Загібельцы, Падбярэжжы і Вусці. Я. Колас. 24.XI.1937 г.». Усе пералічаныя мясціны знаходзяцца на Пухавішчыне. Іх пісьменнік вельмі любіў, адпачываў там улетку.

З нагоды выхаду 3-га выдання аповесці ў 1936 г. літаратуразнавец Іван Замоцін адзначаў: асаблівасцю коласаўскай кампазіцыі ў «Дрыгве» з'яўляюцца ўжываныя ў некаторых месцах лірычныя адступленні, якія падаюцца праз малюнок прыроды і паасобныя жанравыя сцэны. Што да недахопаў, І. Замоцін лічыў, што «не хапае больш шырокага ахопу гістарычных падзей і больш шырокай гістарычнай перспектывы». Тым не менш ідэйна-мастацкая каштоўнасць аповесці вызначалася як даволі высокая.

Цікава, што менавіта ў 1936 годзе «Дрыгва» была перакладзена на польскую мову і мела назву «Mokradla». Гэтае выданне выйшла ў Савецкай Беларусі, а вось пераклад аповесці на тэрыторыі сучаснай Польшчы адбыўся толькі ў 1951 годзе, прычым пад іншай

назвай «Trzesawisko». На тытульным аркушы даваеннага перакладу было пазначана: «Wydawnictwo Państwowe Białorusi, Sektor Mniejszości Narodowych». Выйшла «Дрыгва» («Mokradla») па-польску ў мінскай друкарні імя Сталіна сярэднім на той час накладам — 2685 асобнікаў. Дарэчы, перакладчыцай аповесці Якуба Коласа на польскую мову з'яўляецца Ядвіга

Аповесць Якуба Коласа хутка стала папулярнай. Пра гэта можа сведчыць тое, што ўжо ў 1930-х гг. яна тройчы перавыдавалася: у 1935, 1936, 1937-м гадах. Пры падрыхтоўцы першага перавыдання 1935 года ў тэкст былі ўнесены невялікія праўкі. Падчас падрыхтоўкі для перавыдання кнігі ў 1936 г. аўтар яшчэ больш перапрацаваў аповесць: былі скарачаны некаторыя ўрыўкі, якія, у прыватнасці, закраналі пытанні беларускага і польскага адраджэння, адносіны да бальшавікоў. Менавіта ў такім выглядзе тэкст аповесці друкаваўся ва ўсіх наступных выданнях.

Машынская-Гельтман (1886—1946) — паэтка, рэвалюцыянерка, жанчына з няпростым і пакрычастым лёсам, з моцным духам і непакінутым перакананнямі.

Талоўны герой твора «Дрыгва», дзед Рыгор Талаш, як вядома, быў насамрэч Васілём Талашом. Слава пра ўчынікі мясцовага партызана ў час польска-савецкай вайны разнеслася далёка за ваколіцы Петрыкаўшчыны, і ўжо ў 1927 годзе ён атрымлівае персанальную пенсію. Адпаведная пастанова была выдадзена камісіяй пры Народным камісарыяце сацыяльнага забеспячэння (НКЗС) ад 24 кастрычніка 1927 г.: «У змяненне пастановы Міжведамсцвеннай камісіі па назначэнню пэнсіі і дапамогі пра НКЗС ад II/IV-27 г. №31, вызначыць гр. ТАЛАШУ В. персанальную пэнсію ў суме 25 р. штомесячна, пачынаючы з I/XI-27 г. Пастанова канчаткова і абскарджанню не падлягае». У наступным годзе Васіль Талаш узнагароджваецца ордэнам Чырвонага Сцяга. Яшчэ да напісання аповесці Васіль Талаш меў персанальную пенсію і ордэн. У заслугі яму прыпісвалася наступнае: «В 1920 году, во время нахождения бело-поляков в д. Новосёлки, Петриковского района, крестьянин ТАЛАШ перебрался через польский фронт к Красной Армии и организовал партизанский отряд в 300 человек. Будучи командиром партизанского отряда выбил поляков из деревни Новосёлки, где убил одного поручика и несколько солдат и забрал пулемет. После этого крестьянин ТАЛАШ со своим сыном, совместно с отрядом, производил налеты и разведки среди поляков, а по расформировании отряда перешел в Красную Армию и состоял разведчиком в 417 полку 47 дивизии до окончательного освобождения Мозырского округа от белополяков».

Шырокую вядомасць Васіль Талаш атрымаў у сярэдзіне 1930-х гадоў, адразу ж пасля з'яўлення на паліцах бібліятэк і кнігарняў аповесці «Дрыгва». Чытачы захапляліся мужнасцю і гераізмам галоўнага героя твора, высока цанілі вяцкія здольнасці, актыўна цытавалі яго трапныя выразы... «Дзе і калі я сустрэўся з дзедам Талашом? Калі мне не здраджвае памяць, я ўпершыню сустрэўся з героем сваёй аповесці ў Мінску, у будынку Акадэміі навук... Гэта было ў 1934 годзе, пасля таго, калі аповесць была выдадзена, — успамінаў Я. Колас. — Дзед Талаш прачытаў яе і вырашыў убачыць мяне. Мы гаварылі з ім пра аповесць. Дзед крыху крытыкаваў мае пралікі. Так, напрыклад, у аповесці дзед названы Рыгорам. На самой жа справе яго завуць Васілём (Ісакавічам). Я пераблытаў і імёны яго сыноў. Ён таксама не быў згодзен са мной і ў тым, што ён збег ад трох канваіраў, польскіх салдат. Дзед упарта стаіць на тым, што іх было пяць...» Большую вядомасць далёка за межамі Савецкай Беларусі Васіль Талаш атрымаў пасля таго, як у 1937 годзе Якуб Колас напісаў драму ў чатырох дзеях паводле «Дрыгвы» і назваў яе «У пушчах Палесся», а кампазітар Анатоль Багатыроў у 1939 годзе стварыў оперу па аднайменнай п'есе.

Такім чынам, яшчэ да пачатку Вялікай Айчыннай вайны дзед Талаш (Васіль Ісакавіч Талаш) стаўся сімвалам змагання з воражымі сіламі. Ваяўнічы вобраз яшчэ больш умацаваўся падчас падзей Другой сусветнай вайны на тэрыторыі еўрапейскай часткі Савецкага Саюза. Аднак удзел дзеда Талаша ў ваенных дзеяннях падчас Вялікай Айчыннай вайны, сустрэча з Якубам Коласам у атэлі «Масква», а таксама агітацыйная дзейнасць у час вайны — гэта ўжо сюжэты іншых гісторый.

**Аляксандр КРЫЖЭВІЧ,
страшы навуковы супрацоўнік
Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага
музея Якуба Коласа**

З невядомай спадчыны Песняра

У кожнай сям’і ёсць свае звычаі і традыцыі, якія перадаюцца з пакалення ў пакаленне, а часам і рэліквіі. Апошнімі могуць быць рэдкія здымкі, лісты, дзённікі, ювелірныя ўпрыгажэнні, розныя рэчы — адным словам, прадметы, з якімі звязаны цікавыя гісторыі, успаміны, пра якія з гонарам і хваляваннем расказвалі нашчадкам. Адну з такіх сямейных каштоўнасцей перадала ў фонды Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Марына Жалызняк. Больш як 70 гадоў у яе сям’і беражліва захоўваўся рукапіс ліста Якуба Коласа, адрасаваны яе прадзеду Адаму Мацвеевічу Бічову.

Адам Мацвеевіч нарадзіўся ў 1913 годзе ў Капыльскім раёне Слуцкай вобласці, працаваў настаўнікам гісторыі ў Белпедтэхнікуме, дзе, дарэчы, выкладаў і Канстанцін Міцкевіч (Якуб Колас) з 1922 года. Падчас Другой сусветнай вайны малады настаўнік быў накіраваны на фронт і прапаў без вестак у 1941 годзе. Ліст ад класіка захоўваўся ў дачкі адрасата Іны Адамаўны як напамін пра бацьку. Яна сама нарадзілася ў Магілёве, але падчас вайны яе сям’я перабралася ў Тулу. Іна Адамаўна пайшла па слядах бацькі, стала настаўніцай, выкладала гісторыю ў чыгуначнай вучэльні. І толькі ў пачатку 1990-х вярнулася ў Беларусь. Напэўна, дзякуючы такім пераездам ліст класіка захаваўся, не знік і дайшоў да нас.

З тэксту ліста відаць, што Адам Мацвеевіч не быў знаёмы з Якубам Коласам, бо паэт пачынае ліст фармальна: «паважаны таварыш». Малады настаўнік звярнуўся да класіка з шэрагам пытанняў.

Адказ на першае яшчэ раз пацвярджае, што паэма «Новая зямля» пачала пісацца, калі Якуб Колас знаходзіўся ў астразе. Аўтар і сапраўды сумаваў па родных мясцінах і сваіх блізкіх, таму з-пад пяра і выходзілі радкі:

*Малюнкi родныя i з’явы!
Як вы мне любы, як цікавы!
Як часта мілай чарадою
Вы ўстаяце перада мною!*

Адказ на другое пытанне раскрывае перад намі літаратурныя перавагі маладога паэта. Якуб Колас згадвае

Пушкіна і Лермантава, якіх пазней перакладаў на беларускую мову, Кальцова і Някрасава. А вось імя Марыі Канапніцкай сярод літаратурных пераваг класіка сустракаецца бадай што ўпершыню. Яе прозвішча ў рукапіснай спадчыне класіка згадваецца толькі аднойчы, у артыкуле «Янка Купала і яго паэзія» за 1943 год, дзе Якуб Колас піша, што ў школьныя гады яго сябар і папчэнік захапляўся вершамі Марыі Канапніцкай, Адама Міцкевіча і іншых польскіх паэтаў. Ну і, канечне, цікава, што Якуб Колас сам згадвае паэта-народавольца Пятра Якубовіча-Мельшына, з імем якога звязваюць паходжанне псеўданіма класіка.

Параўнанню творчасці Коласа і Някрасава прысвечаны шэраг артыкулаў. Заўважны ўплыў гэтага рускага пісьменніка на станаўленне Якуба Коласа як паэта.

Асабліва цікавая аўтарская трактоўка назвы паэмы «Новая зямля», новая ў тым сэнсе, што ўносіць змены ў жыццё герояў, хаця сам аўтар і адзначае, што доля сімвалічнасці ў назве таксама прысутнічае. На жаль, сшыткі рукапісаў паэмы не захаваўся, у фондах музея ёсць толькі некалькі рукапісных правак некаторых радкоў, якія былі зроблены ўжо ў пасляваенны час.

Цікава, што сам аўтар адзначае: нелегальны настаўніцкі зезд праводзіўся пад знакам эсэраўскай праграмы. Доўгія гады лічылася і пісалася, у тым ліку і ў аўтабіяграфіі Якуба Коласа, што ён быў членам толькі бальшавіцкай

Васіліна Міцкевіч і Марына Жалызняк.

партыі (з 1945 года). Коласу, як выхадцу з простага сялянскай сям’і, былі блізкімі погляды сацыялістаў-рэвалюцыянераў (эсэраў). Сялянам вельмі імпанавала эсэраўская аграрная праграма сацыялізацыі ўсіх земляў, якая прадугледжвала ліквідацыю прыватнай уласнасці на зямлю і перадаў паміж вяскоўцамі па раўнапраўным прынцыпе. Невыпадкава, што адзін з псеўданімаў Канстанціна Міцкевіча быў «Андрэй-сацыяліст».

Паколькі ліст ніколі не друкаваўся, прыводзім яго цалкам:

«Паважаны таварыш!

Атрымаў Ваша пісьмо і адказваю на пытанні:

1. Самым правільным адказам, думаю, будзе такі: паэма «Новая зямля» выклікала тымі малюнкамі і тымі настроямі, якія абуджаліся ў памяці, калі я знаходзіўся ў Менску ў вастрозе і ўспамінаў свае дзіцячыя гады і блізкіх мне людзей. Ніякі іншы літаратурны твор тут ні пры чым.

2. Скажаць, хто з паэтаў-народнікаў найбольш мяне цікавіў, мне трудна трудна аддаць каму-небудзь з іх перавагу. Я любіў Някрасава. Бадай што, някрасаўскія матывы паэзіі найбольш узрушылі мяне і астатнія ў памяці. Таксама любіў я і Мельшына (Якубовіча), але чытаць я стаў яго пазней, калі мне было гадоў за дваццаць. Падабалася мне і Марыя Канапніцкая. Любіў я і Кальцова і асабліва Крылова, Пушкіна і Лермантава.

3. «Новую зямлю» ў сувязь з някрасаўскім «Кому на Руси жить хорошо» я ніколі не ставіў, і калі гэта сувязь і ёсць, то яна — з’ява выпадковая.

4. Назву паэмы я разумеў проста — «новая» па стольку, па кольку яна магла ўнесці змену ў жыццё маіх герояў. Б.[ыць] м.[ожа] была тут і доля сімвалічнасці.

5. Ёсць сшыткі, у якія запісваў тэкст паэмы.

6. З’езд быў нелегальны. Праводзіўся ён пад знакам эсэраўскай праграмы. Быў ён у с. Мікалаеўшчыне на маёй радзіме 9 VII ст.[арога] ст.[ылю] 1906 году.

Р. С. Калі будучы яшчэ запытанні, напішыце. Усяго добрага. Якуб Колас.

Мінск, 19 XI 1940 г.»

З кожным выяўленым рукапісам Якуба Коласа адкрываюцца новыя старонкі біяграфіі, неведомыя асобы з яго акружэння, творчыя памкненні класіка. Спадзяюся, шмат такіх адкрыццяў чакае нас наперадзе.

Васіліна МІЦКЕВІЧ,
галоўны захавальнік фондаў
Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа

І няма канца прыгодам...

Яшчэ зусім нядаўна сонейка падоўгу купалася і, як у люстэрку, любавалася сваім адлюстраваннем ў любімай Якубам Коласам рачулцы Талька, што рамантычна цячэ-пятляе між лугоў у Пухавіцкім раёне. А цяпер восенню яно, стомленае, па вечарах імкнецца як мага хутчэй схавання за гарызонт.

*«Замаркоціўся лясак,
Змоўк птушыны галасок,
Глуха стала ў полі.
Травы, краскі адбілі,
Ходзіць вецер па зямлі
Ды чагось скаголіць»,*

— так пісаў пра памежжа лета і восені Якуб Колас у цудоўнай дзіцячай паэме «Міхасёвы прыгоды».

Вось ужо 85 гадоў беларускія дзеткі з цікавасцю і захапленнем сочаць за вясёлымі прыгодамі гарэзлівага хлопчыка.

Твор выйшаў у Мінску ў 1935 годзе, да гэтага быў надрукаваны ў часопісе «Іскры Ильича» ў 1934-м. Налічваецца сем асобных выданняў паэмы: тры з іх выйшлі пры жыцці аўтара, яшчэ столькі ж разоў друкавалі ў зборніках і аднойчы (у 1957-м) яна выйшла ў перакладзе на рускую мову К. Цітовай. Улічваючы, што апошні раз асобнай кнігай твор выдаваўся толькі ў 1994 годзе, выданне чэрвеня 2020-га, якое ініцыіраваў Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа, — сапраўдная падзея ў культурным жыцці краіны.

«У беларускай літаратуры для дзяцей наўрад ці знойдзецца другая такая кніга, якая б так прыгожа і маляўніча, проста, яскрава і вобразна паказала маленькаму чытачу багацце і разнастайнасць роднай прыроды», — піша ў прадмове да першага ў XXI ст. выдання «Міхасёвых прыгод» праўнучка Песняра, галоўны захавальнік фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Васіліна Міцкевіч.

Прыгожымі, аптымістычнымі ілюстрацыямі аздобіла кнігу мастачка Алесь Жыткевіч. Мелаваная папера, вялікі фармат, вясёлыя каларовыя малюнкi ў стылі дзіцячай творчасці — усё гэта робіць выданне вельмі прывабным для маленькіх чытачоў.

Пясняр прысвяціў паэму свайму малодшаму сыну Міхасю, і менавіта ён у сталым узросце марыў аб новым — сучасным — перавыданні твора. Так сталася, што кніга выйшла літаральна праз некалькі тыдняў пасля смерці Міхасы Канстанцінавіча і прысвечана яго памяці...

У паэме фактычна ўсё грунтуецца на сапраўдным жыццёвым матэрыяле. Яна сталася вынікам назірання Якуба Коласа за пацехамі маленькага сына «на ўлонні прыроды» — у ягадах-грыбах, на рыбалцы. Ёсць тут і браты Міхасы — Данік і Юрка, маці і тата, а таксама сябры малога. Амаль нічога Колас не змяніў. Толькі васьмь не было Цішкі і Грышкі, а Інка, Юлька, Наталька, Ганулька — гэтыя дзяўчаты

непрыдуманых. Быў і Ванька з будкі чыгуначніка.

...Так здарылася, што калі Міхасю было гадоў сем, «налучыла зімою Міхася бяда: // Захапіла Міхася хвароб чарада». У выніку «доктар дзіцячы / Лячэнне прызначыў — // Адправіць Міхася на вёску». Менавіта ў Пухавіцкім раёне, дзе гаючае паветра і такая прыгожая прырода, любіла адпачываць летам сям’я Міцкевічаў. Маленькаму Міхасю заўсёды падабалася быць побач з бацькам, асабліва запамніліся сумесныя паходы ў грыбы, як сядзелі ўдвох каля вогнішча... «Не адзін ён — з татам, // Дружба іх заўзята; // Аднаму ж малому // Лёгка забудзіць», — цытата з «Міхасёвых прыгод».

Твор гэты вызначаецца маляўнічымі апісаннямі прыроды, дасціпнасцю і неспрэчнасцю, выдатнымі вобразамі, свежымі эпітэтамі («Лёнька тут са стражы хлопчык нехлямяжы», баравік «дзябёлы таўсматы»), смелымі метафарамі («На спаборніцтва з ярашамі селі чуйна рыбакі», «баравіковы калгас», «грыбная знаць», «а ячмень, густы, зялёны, адбіваў усім паклоны»), цікавымі параўнаннямі («слабенькі, худзенькі малы Міхасёк, як падкошаны той васілёк», «бераг мяккі, як падушка», «трава, як лава», «дубы, як вежы», «шчупакі, як ваўкі», «хвойнік густы, як шчотка», грыб «сядзіць пры зямлі, як нейкі асэср ці важны прафесар»).

Кранаюць сэрца малюнкi краявідаў. Паэт недакучліва падводзіць дзетак-чытачоў да

адчування, што прырода ўзбагачае душу кожнага чалавека, і, калі людзі беражліва ставіцца да яе скарбаў, яна ажывае, яшчэ больш прыгажэе і адказвае ўсім узаемнасцю. Твор мае вялікае педагагічнае і выхаваўчае значэнне — маленькія чытачы, дзякуючы яму, пашыраюць круггляд, вывучаюць асаблівасці роднай прыроды, развіваюць фантазію.

Падабаюцца прыгоды гарэзы не толькі дзецям, але і іх бацькам, бабулям, дзядулям, настаўнікам. Высока ацэньваюць паэму і вядомыя дзеячы літаратуры. Вось што пісаў, напрыклад, знакаміты паэт Самуіл Маршак у лісце да Якуба Коласа 5 кастрычніка 1935 г.: «Дорогой тов. Колас, от всей души благодарю Вас за присылку мне Вашей прекрасной книги для детей «Михасевы приключения». Поздравляю тех ребят, которым попадет в руки книга, написанная большим мастером и подлинным поэтом... Крепко жму Вашу руку. С. Маршак»

Паэме «Міхасёвы прыгоды» ўдзялялі ўвагу і многія літаратурнаўцы. Варта адзначыць, што ў залежнасці ад года выхаду даследавання погляды на твор крыху змяняліся. Аднак у адным даследчыкі творчасці Якуба Коласа сыходзяцца: кожны аддае належнае таленту Песняра маляўніча і з незвычайнай любоўю апісваць прыгажосць роднай прыроды.

Вядомы беларускі крытык і публіцыст Х. Дунец у газеце «Літаратура і мастацтва» ў 1934 годзе пісаў: «Твор Якуба

Коласа «Міхасёвы прыгоды» мае немалаважнае значэнне для выхавання нашай дзетвары. У гэтым вершаваным апавяданні Колас з уласцівай яму прастатой і вобразнасцю арыентуе дзіця ў прыродзе, даючы ўрок арганізаванага адпачынку і разумных забаў на лоне прыроды».

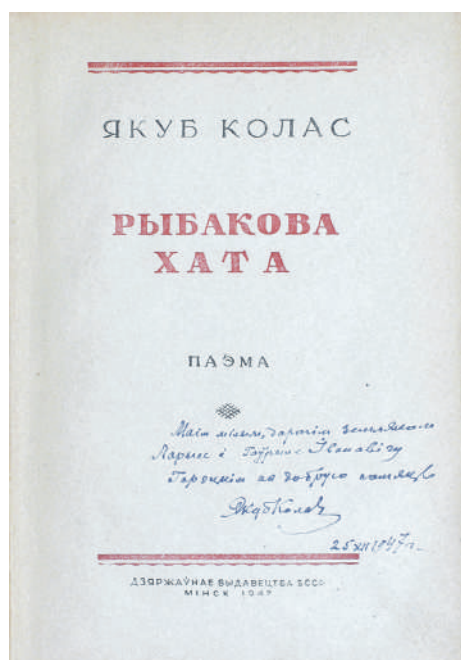
Дарэчы, на пачатку 1930-х гадоў, калі праблеме развіцця дзіцячай літаратуры надавалася асабліва ўвага, беларускім дзяржаўным выдавецтвам і Народным камісарыятам асветы БССР быў арганізаваны конкурс на найлепшую кнігу для маленькіх чытачоў. «Міхасёвы прыгоды» былі адзначаны трэцім прэміяй.

У кожным узросце мы парознаму ўспрымаем творчасць Якуба Коласа. Пясняр пакінуў вялікі след і ў беларускай дзіцячай літаратуры. Імя можна з упэўненасцю сцвярджаць, што кожны яго твор знаходзіць свайго ўдзячнага чытача і сярод дзетак, і сярод дарослых.

Вольга НАВАЖЫЛАВА,
навуковы супрацоўнік
Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея
Якуба Коласа

Адзінства матэрыяльных і духоўных асноў

Калі гучыць імя класіка беларускай літаратуры Якуба Коласа, то адразу згадваюцца яго бясмяротныя творы «Сымон-музыка» і «Новая зямля». Аднак Якуб Колас заўжды шмат працаваў, а ў пасляваенны час займаўся напісаннем паэм «Рыбакова хата» і «На шляхах волі», якія даследаваны не так грунтоўна, як дзве папярэднія. Нельга забываць, што трэцяя частка трылогіі «На ростанях» напісана Коласам таксама пасля вайны. І вось 71 год таму ў красавіку 1949-га адзіны ў пасляваеннай Савецкай Беларусі народны паэт Якуб Колас атрымаў Сталінскую (Дзяржаўную) прэмію за паэму «Рыбакова хата».

знайсці і ў самой паэме, у 18-м яе раздзеле:

*Цяпер жа «Хату рыбакову»,
Што я пачаў у тым кутку
У саракавым яшчэ гадку,
Ступаю з сумнаю прадмовай.*

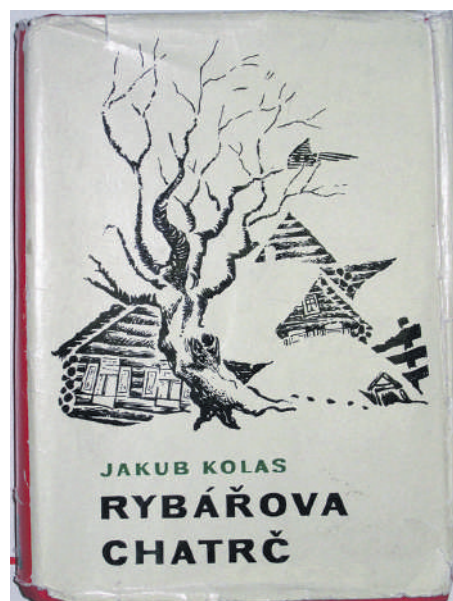
У пісьме да свайго сябра, мастацтвазнаўцы Антона Уса, Колас піша пра змест твора і назву: «Пишу я большую поэму. Её содержание — жизнь крестьян под властью панов. Первоначально я назвал поэму “Рыбакова хата”. Потом изменил её название, и она печатается в “Полымя” под заголовком “На кресах усходніх”. Падобныя звесткі пра назву знойдзем і ў лісце да лётчыка і сябра пісьменніка Барыса Макарава: «Работаю над поэмой. Называется она “На кресах усходніх”. Праўда, ужо ў пасляваенных лістах да рускага пісьменніка Сяргея Гарадзецкага, паэткі Святланы Сомавай і перакладчыка Яўгена Мазалькова згадваецца твор выключна пад назвай «Рыбакова хата». Малодшы сын класіка Міхась Канстанцінавіч у сваёй кнізе «Пад бацькоўскім дахам» так прыгадваў з’яўленне гэтай назвы: «Летавалі мы ў 1939 годзе ў вёсачцы Беразьянка — у лесніковай хаце..., якая знаходзілася на канцы вёскі. З яе вакна праз малады пералесак праглядалася разбураная, з пачарнелымі ад часу бярвеннямі маленькая хацінка. Расказвалі, што ў ёй некалі жыў рыбак. Летам ён адыходзіў на свой промысел, а на зіму вяртаўся. Аднойчы ён пайшоў і знік. І ніхто не ведаў, што з ім здарылася. Вось у такую хатку і пасяліў аўтар сваіх герояў — Марыну і Данілу, а паэма атрымала назву “Рыбакова хата”».

Наогул, самую цікавую і каштоўную інфармацыю пра паэму можна сустрэць у лістах да блізкага сябра Коласа і перакладчыка яго твораў Сяргея Гарадзецкага, з якім творца дзеліцца не толькі думкамі наконт напісання кнігі, але і асабістымі справамі. У адным з іх Колас піша: «Последняя глава моей поэмы целиком посвящена природе. Описывается Березьянка, место, где я жил два последние года. Но эта глава не стоит совершенно изолированно от поэмы. Помню, ты советовал мне не забывать о природе в своей поэме. Я не забываю её, и природа очень часто вкрапливается в ткань поэмы». Якуб Колас плановаў дапісаць паэму ўжо восенню 1941 года, а таксама адпачыць у сваёй улюбёнай Беразьянцы, пра што зноў пісаў Гарадзецкаму:

«В 20-х числах июня выезжаю в деревню. В свою Березьянку, где буду строить свою дачу, писать поэму с тем, чтобы закончить её к осени, и отдыхать, ловить рыбу, собирать боровики». Аднак хутка пачаліся ваенныя дзеянні, наступленне нямецкага войска на тэрыторыю БССР і акупацыя, падчас якой Беразьянку напаткаў лёс вогненнага вёсак: была спалена разам з жыхарамі. Такім чынам, Якуб Колас у сваёй паэме стварыў мастацкі помнік знішчанай вёсцы. Дарэчы, у фондах музея захоўваюцца фотаздымкі краявідаў ля Беразьянкі, зробленыя Міхасём Міцкевічам у 1980-х гг.

Пакутлівыя ваенныя часы для самога Якуба Коласа, шматлікія пераезды, моцныя перажыванні і пагаршэнне здароўя не давалі магчымасці паглыбляцца ў паэму, праца над якой спынілася на доўгія пяць гадоў. Толькі з 1946 года аднаўляецца работа. Змест крыху змяняецца пад уплывам асабістых трагедый — смерці сына Юрыя і любай жонкі. З’яўляюцца радкі, якія ілюструюць перажыванні, пакуты і боль аўтара:

*Мой мілы сын, мая Маруся!
Нас разлучыў няўмольны лёс.
За вас зямлі я памалюся
І акраплю расою слёз...*

Працэс дапісання паэмы Коласам быў таксама занатаваны ў лісце да С. Гарадзецкага ад 12 студзеня 1947 года: «Последняя глава моей поэмы “Рыбакова хата” должна была быть закончена к Новому году, а закончил её только сейчас, в 12 часов 30 минут дня. Поставил точку, выкурил папиросу». Прычым апошняю 24-ю главу Колас пачынае наступнымі радкамі:

*«Прыходзіць час мне сказаць слова
Маёй паэме: што ж, бывай!
Жыві ты, «Хата рыбакова»,
Утульнай будзь, як і наш край!»*

Каштоўныя звесткі, якія раскрываюць асобу Песняра, можна знайсці ў лісце да Яўгена Мазалькова, дзе піша пра заканчэнне работы над паэмай: «Ведь когда заканчиваешь большую работу, то всегда испытываешь какую-то сладостную грусть. Потому что с окончанием своего труда, в котором воплощаешь свои мысли, чувства, ощущается, быть может, неуловимое чувство грусти, словно ты расстаешься с любимой женщиной...»

«Рыбакова хата» натхніла на стварэнне ўнікальных мастацкіх работ, якія

былі зроблены вядомымі беларускімі мастакамі: Віктарам Александровічам, Міхасём Бельскім, Арленам Кашкурэвічам. Між іншым, урыўкі паэмы друкаваліся ў розных газетах і часопісах: «ЛіМ», «Звязда», «Полымя рэвалюцыі», «Беларусь», «Полымя». Адзначу, што ў адным з нумароў газеты «Літаратура і мастацтва» ад 30 кастрычніка 1946 г. змешчаны шарж на беларускіх пісьменнікаў, у тым ліку і на Якуба Коласа. А пад ім можна прачытаць радкі наступнай жартаўлівай эпіграмы:

*На «Хаце Рыбаковай»
Сядзіць высока Колас.
І пахне дом сасновы
Жывіцай навакола.*

Цікавай акалічнасцю з’яўляецца і тое, што паэму цалкам пераклалі толькі на рускую і чэшскую мову. А гучыць яна на іншых мовах наступным чынам: «Хата рыбака» і «Rybářova chatř». На рускую мову твор перакладалі С. Гарадзецкі, Б. Ірынін, П. Сямінін, а на чэшскую — пісьменніца і перакладчыца Зора Беракова. Пры гэтым асобным выданнем паэма друкавалася толькі тры разы, а пасля 1962 года выдаецца выключна ў зборы твораў.

Міхась Міцкевіч у сваёй кнізе дае наступную характарыстыку: «Гэта паэма напісана адным строгім памерам, пушкінскім ямбам і прысвечана не ўз’яднанню беларускага народа, як гэта трактавалі літаратуразнаўцы, а другой важнейшай праблемай ўласнай зямлі — даху над галавой як неабходнага паратунку ад холаду і непэгадзі. Такім чынам, гэтыя тры творы (“Новая зямля”, “Сымон-музыка”, “Рыбакова хата”) можна разглядаць як адзінства матэрыяльных і духоўных асноў існавання чалавека ў яго нацыянальным космасе». На сучасным этапе крытычнага аналізу «Рыбаковай хаты» твор адзначаецца як ліра-эпічны. Лірычны струмень асабліва моцны ў аўтарскіх адступленнях і пейзажных замалёўках. Паэма багатая на народныя выслоўі і афарызмы, прыказкі і прымаўкі, словазвароты. Малюнкі прыроды, якія ствараюць аўтарскі стыль класіка, разнастайныя і эмацыянальна афарбаваныя, раскрываюць чароўнасць і прыгажосць краявідаў Беларусі. Але ж у тэксце заўважная стэрэатыпінасць, якая ўкаранілася ў літаратуру 30-х гг., павярхоўнасць у паказе барацьбы народа Заходняй Беларусі і схематызм некаторых сюжэтаў і характарыстыкі вобразаў.

У музейных фондах захаваўся вельмі цікавы фотаздымак, калі старэйшы сын Якуба Коласа Даніла Міцкевіч падарыў бацьку торт з надпісам «Рыбакова хата 3/XI» у дзень яго 67-годдзя, што прыпаў на 1949 год. Надпіс быў зроблены на доме, якім спецыяльна на заказ упрыгожылі торт. Старэйшы сын Коласа зрабіў бацьку сюрпрыз, а дзякуючы малодшаму Міхасю Канстанцінавічу цікавае фота дайшло да нас.

Паэма, нягледзячы на пэўныя хібы, мае шмат цікавых момантаў, датычных асабістага жыцця Коласа, цікавых народных выразаў і шыкоўных апісанняў прыроды. Яна стала важным унёскам у пасляваенную беларускую літаратуру.

Аляксандр КРЫЖЭВІЧ,
старшы навуковы супрацоўнік
Дзяржаўнага літаратурна-
мемарыяльнага
музея Якуба Коласа

Класік як рэальны чалавек

Якуб Колас, безумоўна, — адна з самых значных фігур у беларускай культуры. Да гэтага часу яго творы з'яўляюцца ключавымі ў школьнай праграме, а паэма «Новая зямля» лічыцца своеасаблівай энцыклапедыяй беларускай ментальнасці, кодам, пры дапамозе якога можна расшыфраваць неадназначны беларускі нацыянальны характар. Яго ўласна літаратурная дзейнасць пакінула вялікі след і аказала ўздзеянне на многіх іншых літаратараў. Аднак уплыў Якуба Коласа распаўсюджваецца і за межы літаратурнага поля. Нядзіўна, што фігура пісьменніка і яго спадчына, прасякнутыя любоўю да беларускай прыроды і культуры, сталі крыніцай натхнення для многіх мастакоў.

Якуб Колас і яго творы сталі настолькі натуральнай часткай беларускага культурнага ландшафту, што мы ўспрымаем постаць пісьменніка і яго спадчыну як абсалютную дадзенасць, калі не сказаць больш — як адзін са слупоў, на якім грунтуецца беларуская культура і без якога нельга нават уявіць сучасную Беларусь.

З-за таго, што Якуб Колас стаў у нейкім сэнсе ключавым аўтарам для беларускай літаратуры, адбылася яго дэгуманізацыя. Ён перастаў успрымацца як рэальна існуючы чалавек і стаў хутчэй культурнай канцэпцыяй, філасофскай

справіцца з такой ілюзіяй — разгледзець некаторыя вядомыя мастацкія партрэты Якуба Коласа больш падрабязна, каб пераканацца: нават самыя значныя класікі — гэта не напайбагі, а рэальныя людзі, і мастакі бачылі іх менавіта такімі.

У кожнага класіка ёсць нейкае максімальна стэрэатыпнае выяўленне, па якім ён і вядомы. Часцей за ўсё гэта партрэт або фатаграфія. Той самы партрэт Пушкіна ўсплывае ў галаве практычна адразу. У Якуба Коласа таксама ёсць такія стэрэатыпны партрэт. Менавіта таму першай карцінай для разбурэння

Якаў Кругер. Партрэт Якуба Коласа, 1923 г.

нарадзіўся ўжо немалады і адразу ж узяўся пісаць «Новую зямлю». Таму партрэты маладых класікаў вельмі каштоўныя для культурнага кантэксту, паколькі дазваляюць не забываць, што і прызнаныя мэтры таксама калісьці праходзілі праз усе ўзроставыя праблемы (з папраўкай на час, вядома ж), з якімі сутыкаецца моладзь. І творчыя няўдачы, і адсутнасць прызнання, і спробы прабіцца ва ўмоўную культурную багему — усё гэта знаёма многім з тых, хто знаходзіцца ці знаходзіўся на чале «стала культуры».

У цэлым партрэт пэндзля Якава Кругера выкананы ў рэалістычнай манеры з усімі ўласцівымі жанравымі асаблівасцямі. Умоўны вясковы пейзаж, які быццам бы ствараўся па метадыцы: вясковы дом на заднім плане, каб падкрэсліць прыналежнасць Коласа да сялянства; некалькі бярозак, каб умацаваць сувязь з беларускай прыродай; умоўная дарога, якая сыходзіць кудысьці ў далеч да месца, дзе цягнецца гарызонт, каб паказаць, што ў героя яшчэ ўвесь жыццёвы шлях наперадзе; светлае неба як сімвал спакойнага, размеранага сялянскага жыцця. Уся пейзажная частка партрэта выканана ў мяккай, зялёна-карычневай гаме, якая робіць сувязь паміж Коласам і прыродай яшчэ больш відавочнай і моцнай. Сам жа пісьменнік паказаны ў звычайнай сялянскай кашулі цёмна-карычневых колераў, са скрыжаванымі на грудзях рукамі. Гэта пастава ўпэўненага, спакойнага і свабоднага чалавека, які пакуль яшчэ не задушаны рэгламентам савецкай дзяржавы і ўсімі тымі званнямі, што прынясе яму паспяховая літаратурная дзейнасць. Калі не ведаць, што перад намі той самы Колас, то здагадацца практычна немагчыма. І ў гэтым асноўна

каштоўнасць дадзенага партрэта: ён працягвае дзверы ў мінулае пісьменніка, дзе той яшчэ не вялікі і яго партрэты не вісяць у кожнай школе, а асноўным клопам там яго з'яўляецца хутчэй дабрабыт сваёй сям'і з максімальна матэрыяльнага пункту гледжання, а не літаратура.

Другі партрэт — гэта карціна Міхаіла Савіцкага, якая

Якуб Колас і яго творы сталі настолькі натуральнай часткай беларускага культурнага ландшафту, што мы ўспрымаем постаць пісьменніка і яго спадчыну як абсалютную дадзенасць, калі не сказаць больш — як адзін са слупоў, на якім грунтуецца беларуская культура і без якога нельга нават уявіць сучасную Беларусь.

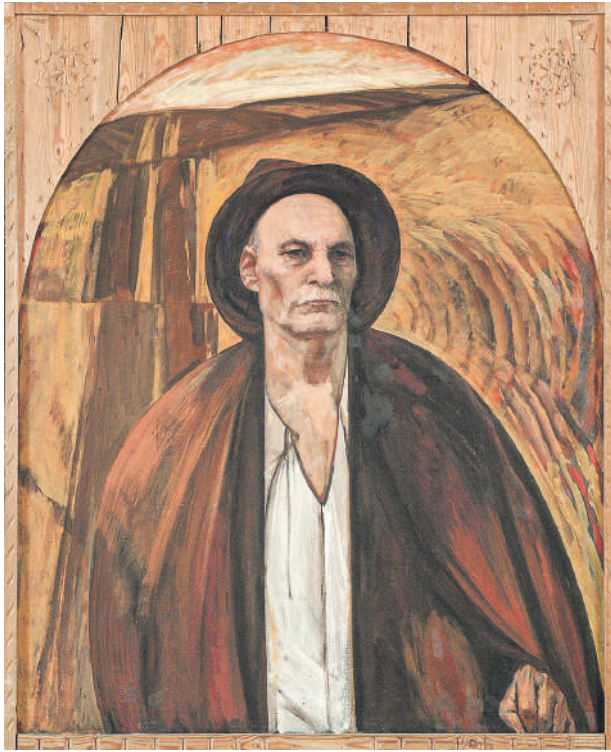
моцна кантрастуе з творам Якава Кругера. Паколькі работа была створана ў больш позні перыяд, то пазбаўлена многіх характэрных жанравых рыс класічнага рэалістычнага партрэта: няма ўмоўнага пейзажу на фоне, у цэлым манера мастака адрозніваецца меншай увагай да дэталей. Савіцкі наўмысна быццам злёгка размывае сілуэт пісьменніка ў навакольнай прасторы, змяшчаючы яго ў цень. Колас тут намалюваны як сярэдніх гадоў худы мужчына за сталом з кнігамі, які, падпёршы галаву рукою, задуманым, практычна пустым позіркам глядзіць кудысьці міма гледача. Менавіта твар і погляд Коласа на гэтай карціне прыцягваюць найбольшую ўвагу. Бо звычайна героі партрэтаў глядзяць на гледача, вядуць з ім дыялог, мэта якога —

даць рэцыпіенту ўяўленне не толькі пра тое, як выглядаў чалавек, але і мінімальна пра тое, якім характарам валодаў. І партрэт Савіцкага дэманструе нам ужо пісьменніка, сур'ёзнага чалавека, які, хутчэй за ўсё, знаходзіцца на нейкім афіцыйным прыёме, бо проста так наўрад ці б надзеў гэты парадны касцюм. Але ў яго поглядзе шмат стомленасці і нейкага таямнічага суму, які вельмі цяжка выказаць. Становіцца зразумелым тое, пра што многія і не задумваюцца, кажучы пра жыццё класікаў: несці на сабе цяжар культурнага сімвала — нялёгкая праца, часам выконваць яе не хочацца, бо стомляецца. Але менавіта гэтая стомленасць на твары Коласа, якую адлюстравіў Савіцкі, і не дае нам забыць пра тое, што любы класік — гэта таксама чалавек.

І, вядома, размова пра вобраз Якуба Коласа на палотнах айтчынных жывапісцаў не будзе поўнай без згадкі вядомай карціны Уладзіміра Стальмашонка. На ёй класік намалюваны ў вобразе звычайнага селяніна, а ад звыклага для школьнікаў вобраза засталіся хіба што вусы і характэрныя трохі сумны глыбокі погляд, які, відаць, быў настолькі выразны, што практычна ўсе мастакі маляюць Коласа менавіта з ім. Тоны карціны вельмі восеньскія: карычневы розныя адценняў, няяркі жоўты, брудны белы. Калі на карціне Кругера пейзаж за спінай пісьменніка зелянее і палае жыццём, як і сам Колас у той перыяд, то Стальмашонак, наадварот, падкрэслівае: класік на яго карціне — чалавек сталага ўзросту і таму, нягледзячы на ўнутраную сілу духу, усё роўна ўжо рухаецца ў бок захавання свайго жыцця гэтак жа, як і прырода восенню слабее, губляючы летнюю жвавасць і прывабнасць. Але ад гэтага вобраз Якуба Коласа становіцца толькі больш чалавечным, бо гэта ўжо таксама не той класік, які глядзіць са сцяны ў класе, быццам бы злёгка пасмейваючыся з тых, хто не прачытаў «Новую зямлю».

Гэта чалавек, які прайшоў вельмі доўгі і далёка не лёгкі жыццёвы шлях, дзе былі як паразы, так і гучныя перамогі. Ён калісьці быў малады, як на карціне Кругера, і імкнуўся да большага, калісьці бываў стомлены, як на партрэце Савіцкага, але да канца жыцця прыйшоў упэўненай хадой чалавека, які за сваё жыццё зрабіў шмат для беларускай культуры. Якуб Колас на карціне Стальмашонка — гэта чалавек, адзінай слабасцю якога з'яўляецца ўзрост, а таму, калі б у людзей была такая магчымасць, яго творчы шлях доўжыўся б вечна. Гэтак жа, як дарога на заднім плане карціны, што пяццю праз восеньскія пагоркі і сыходзіць за гарызонт.

Цімур ВЫЧУЖАНІН

Уладзімір Стальмашонак. Партрэт Якуба Коласа, 1967 г.

катэгорыяй. Нават нягледзячы на тое, што музей Якуба Коласа — гэта дом, дзе захаваліся яго рэчы, якімі ён сам карыстаўся, у пакоях якога жыў, усё роўна цяжка ўявіць класіка як жывога чалавека. Рана ці позна гэта здараецца з любым творцам. Ён раствараецца ў медыяполі, з некаторымі гэта здараецца нават пры жыцці, як у сітуацыі з Джэромам Сэлінджэрам. Выявы Якуба Коласа сталі настолькі звыклымі, што ў нейкі момант можа нават здацца: гэта згенерываваныя нейра-сецівам партрэты «тыповага беларуса». Адзіны спосаб

вобраза жыхара неба лепш узяць тую работу, якая з гэтым партрэтам максімальна кантрастуе.

Якаў Кругер напісаў партрэт маладога Якуба Коласа, а гэта ўжо само па сабе выхад за рамкі любога канона выяўлення класікаў. Бо калі партрэт Дастаеўскага, то абавязкова павінен быць мудры стары з барадой. Вось і Коласа таксама часцей за ўсё маляюць менавіта ў сталым узросце. Гэта ў цэлым пазбаўляе вобраз пісьменніка чалавечнасці, бо ствараецца ўражанне, што ён такі быў заўсёды, нібы

Глядач і творчасць: гісторыя ўзаемадзеяння

Свой першы юбілей — 5 гадоў — адзначае Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь. Выстаўка, прымеркаваная да свята, адлюстравала ў 8 залах усю дзейнасць цэнтра: а гэта звыш 200 праектаў. Калі ж гаварыць пра наведвальнікаў, то толькі ў 2019 годзе ў цэнтры пабывала каля 19 тысяч гледачоў, сярод якіх — госці з розных краін свету.

Юбілейны выставачны праект Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў — своеасаблівая рэтраспектыва дзейнасці праз фатаграфіі былых экспазіцый, перададзеныя мастакамі ў фонды цэнтра творы, плакаты, каталогі, тэксты. Як падкрэсліваюць арганізатары, гэта канцэнтрацыя мастацкіх выказванняў, ідэй і сэнсаў, якія яны трансліравалі ў залах цэнтра, гісторыя ўзаемадзеяння гледача і мастацтва.

— Сярод самых значных праектаў апошніх гадоў хочацца згадаць правядзенне Нацыянальнай кінапрэміі, удзел у Венецыянскім біенале, стварэнне выставак «Спорт — гэта высокае мастацтва» і «Казімір Малевіч і ХХІ стагоддзе», прымеркаваных да II Еўрапейскіх гульніў, і сёлетні праект «Алфавіт вайны», прысвечаны 75-годдзю Вялікай Перамогі, — адзначыў дырэктар цэнтра Сяргей Крыштаповіч. — 5 гадоў — гэта вельмі мала, але ўсё роўна вялікі тэрмін, напоўнены энергіяй і творчасцю. Увесь гэты час мы сумленна працавалі і працягваем працаваць на культуру, стараючыся зрабіць свята для нашага гледача. Таму ўсе мары мае і маіх калег звязаны з цэнтрам, бо мы вельмі спадзяёмся, што хутка зможам пашырыць яго плошчу, каб маглі прэзентаваць розныя творы мастацтва любога памеру.

На выстаўцы можна ўбачыць не толькі дакументальныя матэрыялы, але і арыгінальныя работы, якія мастакі пакінулі ў дар пасля завяршэння тых ці іншых праектаў. У экспазіцыі таксама рэпрэзентаваны буйныя

Фрагмент экспазіцыі ў зале Міхаіла Савіцкага.

міжнародныя праекты НЦСМ, рэалізаваныя пры падтрымцы розных пасольстваў. Так, прадстаўлена больш за 57 выставачных праектаў з Латвіі, Літвы, Польшчы, Германіі, Японіі, Швецыі ды іншых краін. Дэманструецца каля 500 фатаграфій, прадстаўлены таксама вокладкі часопіса «Мастацтва», у якім былі надрукаваны рэцэнзіі на праекты, каталогі і г. д.

Сёння Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў, які быў заснаваны 1 кастрычніка 2015 года на базе Цэнтра сучасных мастацтваў і Музея сучаснага выяўленчага мастацтва, — адна з вядучых устаноў культуры, якая праводзіць актыўную работу па вывучэнні, экспанаванні і папулярнацыі сучаснага беларускага мастацтва.

Але ж гісторыя цэнтра нашмат даўжэйшая. У свой час на сталічнай вуліцы Някрасава, 3 працавалі творчыя акадэмічныя майстэрні жывапісу, графікі і скульптуры пад кіраўніцтвам легендарнага Міхаіла Савіцкага. А таму ў экспазіцыі ў тым ліку прадстаўлены малавыя карціны знакамітага жывапісца (сярод іх — «Без вестак знікля», «Восень», «Ясенін», «Алегорыя Чарнобыля») і фотаздымкі часоў творчых майстэрняў.

— Зала, у якой дэманструюцца работы Міхаіла Савіцкага, самая прэстыжная ў гэтым будынку. Напэўна, адчуваецца дух гэтых сцен, бо тут раней размяшчалася абмяркоўваць пэўныя тэмы і праблемы мастацтва. Невыпадкава цяпер менавіта ў гэтай зале — работы Міхаіла Савіцкага, якія перадаў нам на выстаўку Музей гісторыі горада Мінска. Цяпер мы перайменавалі залу ў гонар мастака, бо ўжо так склалася, што самыя значныя, цікавыя і прэстыжныя праекты дэманструюцца менавіта тут, — расказала Алеся Іназемцава, намеснік дырэктара па творчай рабоце.

НЦСМ, як і іншыя ўстановы культуры, усё больш актыўна ўзаемадзейнічае з віртуальнымі наведвальнікамі. Так, супрацоўнікі цэнтра плануюць увесці форму музейных дыялогаў, каб наведвальнікі маглі з экспертамі абмяркоўваць пэўныя тэмы і праблемы мастацтва. Карыстаюцца папулярнасцю афлайн-сустрэчы з мастакамі і адкрытыя экскурсіі. Летась цэнтр пачаў мэтанакіраванае ўзаемадзеянне з сямейнай і дзіцячай аўдыторыяй. Так, для малодшых школьнікаў праводзіцца «Арт-азбука», для бацькоў з дзецьмі — «Азбука пачуццяў», а для дзяцей усіх узростаў — курс «Білінгвальная азбука», накіраваны на трансфармаванне пачуццяў і эмоцый праз творчасць.

Выставачны праект, прымеркаваны да юбілею Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў, будзе дэманстравацца да 15 лістапада.

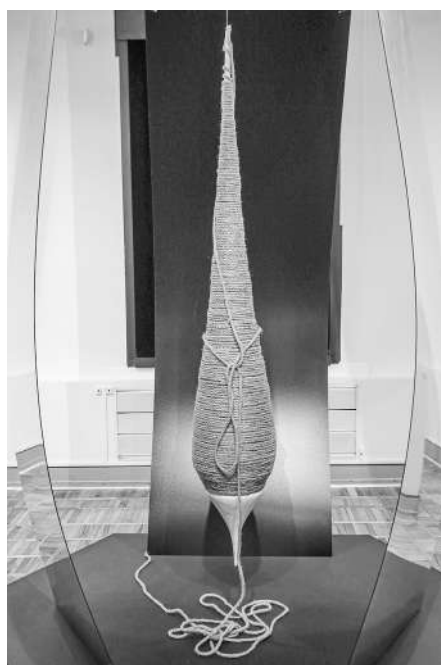
Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Выстаўка, якая задае пытанні

Праект, прымеркаваны да Міжнароднай навукова-практычнай і творчай канферэнцыі «Мастацтва і сучасны горад: супольнасць, інавацыі, кантэкст», раскрывае пластычныя экзістэнцыялы — перажыванні гарадскога асяроддзя ў мастацкіх вобразах: гарадскі спектакль, гістарычнасць, вобразы community, сінгулярнасць і адзінота. «Медыя» экспазіцыі — жывапіс, інсталяцыя, змешаныя тэхнікі і калаж, дызайн, відэа. Аўтар канцэпцыі — Ігар Духан. Прадстаўлены творы і аб'екты як ужо вядомых мастакоў, дызайнераў, архітэктараў (Льва Агібалава, Алеся Родзіна, Генадзя Козела, Ірыны Лобан, Наталлі Рачкоўскай, Любові Абрамавай, Дзмітрыя Аганавы, Алены Матросавой, Усевалада Швайбы і іншых), так і зусім маладых.

«Восі экзістэнцыі» — гэта выстаўка, якая, на думку арганізатараў, павінна стаць своеасаблівым парталам у будучыню, што дазволіць мадэрнізаваць горад не толькі як асяроддзе, але як складаную экасістэму перажыванняў. Бо нам кожны дзень так ці інакш даводзіцца сутыкацца з рознымі не самымі прыемнымі аспектамі жыцця ў мегаполісе, якім Мінск, безумоўна, з'яўляецца. Тут і хуткі тэмп, і пастаянны стрэс з-за гэтага тэмпу, і многае іншае...

Нядзіўна, што падобныя складаныя схемы ўзаемадзеяння сталі асновай для творчых пошукаў розных мастакоў. Вынікі гэтых творчых пошукаў і былі прадстаўлены наведвальнікам Нацыянальнага гістарычнага музея ў выглядзе, як выказаліся арганізатары выстаўкі, гарадскіх экзістэнцыялаў — розных па форме твораў мастацтва, з дапамогай якіх іх аўтары разважаюць пра тое, што значыць жыць у сучасным горадзе.

Інсталяцыя Элы Пунько «Час».

Тэма сапраўды цікавая, бо экзістэнцыяльныя перажыванні любога кшталту сёння сталі ледзь не самай галоўнай падставай для стварэння любых твораў мастацтва. Інтраспекцыя сапраўды вядзе рэй, і добра, што беларускія мастакі таксама вырашылі далучыцца да гэтай сусветнай тэндэнцыі і выказацца на падобную тэму.

Вось толькі ці ўдалым атрымалася гэтае выказванне, калі мы гаворым пра выстаўку як цэласны праект, што аб'ядноўвае розныя творы па якой-небудзь прыкмеце, а не пра асобныя канкрэтныя карціны, скульптуры або арт-аб'екты? На жаль, хутчэй не, чым так. Самі па сабе шматлікія творы цікавыя і прымушаюць задумацца. Частка з іх увогуле патрабуе асабістага доўгага

дыялогу, падчас якога рэцыпіент даведваецца нешта новае не толькі аб утворах, але і, магчыма, аб самім сабе.

Так, напрыклад, абстрактная карціна Генадзя Козела «Катманду», відавочна, наведана афрыканскімі маскамі, а таму адразу ж спараджае разважанні аб сучасным мастацтве і яго незвычайных формах. Бо сучаснае мастацтва спалучае дзве абсалютна парадаксальныя цікавасці: да бытавых рэчаў (адсюль вялікая колькасць сюжэтаў карцін, звязаных з руцінай) і да экзотыкі (яна выяўляецца як мінімум у тым, што еўрапейскія і амерыканскія мастакі сёння вельмі зацікаўлены ў перайманні вопыту азіяцкай школы, асабліва натхняючыся Японіяй). І «Катманду» гэтую парадаксальнасць агаляе, бо, нягледзячы на зусім някідкія карычневыя колеры, якія выкарыстаў мастак для стварэння карціны, твор прасякнуты экзотыкай.

Аднак пачынаючы з гэтай карціны з'яўляюцца і пытанні, якія не пакінуць аматара мастацтва нават пасля таго, як ён выйдзе з будынка музея. Вядома, «Катманду» — гэта відавочная адсылка да найбуйнейшага горада Непала, але пры гэтым карціна хутчэй пра першабытную, таямнічую, шаманскую Афрыку, а не пра мегаполісы. Што ў такім выпадку робіць гэтая карціна побач з бытавым сюжэтам карціны «Адзінокая постаць у інтэр'еры», які больш адпавядае тэматыцы выстаўкі? Чаму дзве карціны серыі, часткай якой з'яўляецца «Адзінокая постаць у інтэр'еры», разбіты як быццам выпадковым чынам, хоць побач вісіць работа, да якой нават няма подпісу (і гэта абстрактны жывапіс, ключ да разгадкі якога часцяком якраз знаходзіцца ў назве карціны)? Чаму побач знаходзіцца сама па сабе цікавая скульптура Дзмітрыя Аганавы «Паміж Еўропай і Азіяй», якая добра спалучаецца з «Катманду», але пры гэтым мае

вельмі ўскоснае дачыненне да заяўленай тэматыкі? І чаму карціна Генадзя Козела і скульптура Дзмітрыя Аганавы ствараюць уласны сэнс з двух твораў, які больш ніяк нідзе не ўсплывае па ходзе выстаўкі? Чаму побач са звычайным гіперрэалізмам мы бачым работы графіка, прычым ні тое, ні іншае з першага погляду ніяк не звязана ні з гарадской прасторай, ні з ўражаннямі ад яе? Чаму да самага вялікага арт-аб'екта выстаўкі практычна немагчыма знайсці подпіс, што моцна ўскладняе разуменне задумкі аўтара? Чаму на выстаўцы прысутнічаюць два аб'екты звычайнага ўжыткавага дызайну, калі арганізатары акцэнтавалі ўвагу на тым, што выстаўка менавіта пра мастацтва і экзістэнцыю, а ўсё матэрыяльнае застаецца ў межах канферэнцыі?

Такім чынам, узнікае бясконцае колькасць падобных «чаму», прычым пытанні пачынаюцца яшчэ да асноўнай залы: частка твораў размешчана ў калідоры, дзе паралельна праходзіць выстаўка «Геалагія». Мінск», з-за чаго ўзнікае адкрытая блытаніна, паколькі карціны дзвюх выставак у некаторых месцах проста перамяшаны. Бязладдзе ў плане напаўнення экспазіцыі можна было б растлумачыць, калі б творы былі напісаны спецыяльна для яе, але ў экспазіцыі прадстаўлены і вядомыя работы, якія да гэтага можна было ўбачыць, напрыклад, на «Восенскім салоне». Сама па сабе ідэя гэтай выстаўкі, яе канцэпцыя на словах гучыць сапраўды выдатна, але ў выніку пасля мноства агучаных ужо пытанняў і знаёмства з творами хочацца задаць апошняе пытанне: гэта настолькі складаная і невідавочная канцэпцыя аўтараў выстаўкі, што нельга разабрацца? Ці яны ўсё ж недзе пралічыліся і, маючы тую ж прастору, той жа набор твораў і тую ж ідэю, можна было зрабіць «Восі экзістэнцыі» лепшымі, чым яны ёсць зараз?

Цімур ВЫЧУЖАНІН

Баланс паміж хаосам і гармоніяй,

або Рака, што ўпадае ў мора, дзе бушуе шторм

Майстэрства аркестра ўражае тым, як у адзіным парыве розныя людзі імкнуцца да прыгожага. Доўгі час прыхільнікі філармоніі, на жаль, не мелі магчымасці назіраць за працай музыкантаў з-за эпідэміі. Аднак 1 кастрычніка два галоўныя аркестры Беларускай дзяржаўнай філармоніі вярнуліся на сцэну, і гэтак вяртанне нельга назваць інакш, як трыумфальным.

Першае аддзяленне. Музыка-рака

Тэхнічная складанасць спалучаецца з віртуознай лёгкасцю — гэта найлепшая музыка, якую за сваё нядоўгае жыццё паспеў стварыць Вольфганг Амадэй Моцарт. І дзяржаўны камерны аркестр на чале з маэстра Бушковым не толькі зразумеў гэтую сутнасць, улавіў тонкую магію складаных гармоній аўстрыйскага кампазітара, але і зрабіў так, каб дзеці атрымалі задавальненне ад класічнай музыкі. Гэта важны навык, бо менавіта ўвагу маленькіх слухачоў прыцягнуць складаней за ўсё.

Зала ў чаканні замірае перад тым, як пачуць першую ноту адной з прэм'ер вечара — «Варыяцый» Нікола Паганіні і Эжэна Ізаі. Той, хто перашэптваўся, замаўкае, з-за чаго першы гук музычнага твора праносіцца па зале, нібы шквал ветру, гучны, крыху хаатычны. Але гэта толькі часовае збынтэжанае слухачоў, аглушаных цішынёй. Твор, як і многае іншае, напісанае Паганіні, адрозніваецца віртуознасцю, а таму патрабуе неверагоднай засяроджанасці і майстэрства ад музыкантаў. Асабліва гэта заўважна ў той частцы «Варыяцый», у якой дзве скрыпкі па чарзе выконваюць сольныя партыі. У аркестра атрымалася плаўна «пераключацца» паміж інструментамі. Лідзіруе то адна скрыпка, то другая, і кожная з іх, дзякуючы майстэрству музыкантаў, а таксама першапачатковаму настрою твора, гучыць абсалютна па-рознаму. І ўсё нягледзячы на тое, што гэта адзін і той жа інструмент (хаця, канечне, кожная скрыпка мае свае асаблівасці гучання, нават заводскія ніколі не атрымаюцца ідэнтычнымі, калі толькі майстры не навучацца скрыпкі кланіраваць). Мы быццам назіраем за дыялогам двух непадобных людзей, якія, тым не менш, спрабуюць дамовіцца, з-за чаго іх галасы гучаць не злымі крыкамі, а гарманічнымі песнямі двух інструментаў.

Такога немагчыма дабіцца без чуйнага кіраўніцтва дырыжора, і Яўген Бушкоў ва ўласцівай яму крыху

усё магчымае, каб твор Паганіні запамніўся, але і гэта было далёка не ўсё.

Галоўнай падзеяй вечара, які адкрыў сезон Беларускай дзяржаўнай філармоніі, можна з упэўненасцю назваць сумеснае выступленне Дзяржаўнага камернага аркестра і Дзяржаўнага камернага хору пад кіраўніцтвам Наталлі Міхайлавай, а таксама салістаў Анастасіі Храпіцкай (сапрана), Кацярыны Міхнавец (мецца-сапрана), Андрэя Сівакова (банданеон) і Марыны Рамейка (фартэпіяна). Гэты сапраўдны зорны склад музыкантаў выканаў знакаміты «Магніфікат» у версіі сучаснага аргенцінскага кампазітара Марціна Палмеры.

Апрацоўкі класічных твораў ад Марціна Палмеры заўсёды адрозніваюцца нестандартнасцю, цікавым мадэрнісцкім падыходам да пераасэнсавання твораў нават з настолькі вялікай гісторыяй, як «Магніфікат» (адразу ж узгадваецца яго мяса ў стылі танга). Але пры гэтым аргенцінскі кампазітар, выдавочна, паважае гэты твор, паколькі пазіцыі каталіцкай веры ў Аргенціне вельмі моцныя. Дзякуючы таму, што Яўген Бушкоў ужо даўно і плённа працуе з Марцінам Палмерам, беларускія слухачы змаглі атрымаць асалоду ад новай версіі «Магніфіката», і яна сапраўды ўражае. Ужо сам факт таго, што гэта твор для аркестра, хору і салістаў, намякае: ён не толькі значна змяніўся ў параўнанні з версіямі «Магніфіката» эпохі класіцызму, але і стаў больш тэхнічна складаным, больш адмысловым. І гэта сапраўды так: нават непрафесійны слухач без музычнай адукацыі лёгка заўважыць, наколькі новая версія зроблена віртуозна: пастаянны пераключэнні паміж партыямі інструментальнымі і вакальнымі, чаргаванне мужчынскіх і жаночых партый хору, сольныя партыі салістаў, сумесныя інструментальна-вакальныя партыі салістаў і гэтак далей. За зусім невялікі, здавалася б, прамежак часу госці філармоніі паспелі пачуць разнастайныя варыяцыі спалучэння інструментаў камернага аркестра і хору.

Асабліва запамінаецца момант, калі хор паступова заціхае і саступае месца сольнай партыі фартэпіяна, да якой пасля падключаецца адна з салістаў, а пасля і ўвесь аркестр, каб потым зноў завяршыцца ціхім, амаль інтымным дуэтам скрыпкі і фартэпіяна. У Марціна Палмеры атрымалася сапраўды цікавая версія даўно вядомага твора, у якой ён і праявіў увесь свой кампазітарскі талент. Разам з тым кампазітар паставіў і надзвычай складаную задачу перад музыкантамі, аднак і аркестр, і салісты, і артысты хору пад кіраўніцтвам Яўгена Бушкова і Наталлі Міхайлавай бліскуча справіліся з гэтым няпростым творам.

Нядзіўна, што біс — зноў кампазіцыя Моцарта, але гэтым разам з удзелам хору — сустрэлі апладысментамі, і пасля завяршэння першага аддзялення яны былі чутны яшчэ некалькі хвілін.

Другое аддзяленне. Музыка-шторм

Дзяржаўны сімфанічны аркестр пад кіраўніцтвам Аляксандра Анісімава адкрывае філарманічны сезон уверцюрай Джаакіна Расіні да оперы «Вільгельм Тэль». Сола ў аркестры выконвае віяланчэліст Яўген Мікляеў. Сімфанічная музыка, як і заўсёды, уражае маштабнасцю. Адрознае ўражэнне

ў аўтарскім стылі двух дырыжораў: Яўген Бушкоў далучаецца да працы, яго манеру можна назваць экс-прэсійнай; Аляксандр Анісімаў жа прадстаўляе іншую школу — яго пастава спецыяльна стрыманая, строга, працуюць у асноўным рукі, і толькі ў самых эмацыянальна напружаных момантах ў рух прыходзіць усё цела, аднак нават тады адточанасцю і мінімалістычнасцю жэстаў дырыжор нагадвае прафесійнага салдата на парадзе.

І гэтая строгае неабходная, калі мы кажам пра вялікі сімфанічны аркестр. Без яе, напрыклад, нельга дабіцца ідэальнага гучання часткі ўверцюры, дзе інструменты па чарзе выконваюць свае партыі, нібы перадаючы адно аднаму эстафету (ад музыкантаў патрабуецца ўсё майстэрства, каб гэтыя кавалкі не былі сшыты белымі

ніткамі, каб паміж імі не ўзнікала няёмкіх паўз). Без гэтай строгае паказаць слухачу ўсю моц сімфанічнай музыкі пасля падрыхтоўчай эстафеты такім чынам, каб прасякнуцца размахам пачутага. І без гэтай строгае немагчыма вытрымаць баланс паміж аб'ёмнай пафаснасцю, якая ўласціва сімфанічнай музыцы, і сціплай увагай да кожнага асобнага інструмента. Але ў Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра гэта атрымліваецца: і скрыпкі з віяланчэллю, і ўдарныя з талеркамі, і духавыя, і нават трохвугольнік — усё мае важны і прыкметны голас у аркестры. Кожны музыкант па-свойму малое музычны ландшафт, у кожнага свой почырк, але пры гэтым усе мазкі складаюцца ў адзіную гарманічную карціну.

У другім аддзяленні найбольш цікавай часткай было, канечне, сумеснае выступленне сімфанічнага аркестра і арганіста Ігара Алоўнікава. Разам музыканты выканалі «Канцэрт № 1 соль мінор для аргана з аркестрам» нямецкага кампазітара Георга Гендэля. Канечне, у гэтай частцы канцэрта ўвага цалкам была да працы Ігара Алоўнікава. Гэта адзін з самых паважаных класічных музыкантаў нашай краіны, не ў апошнюю чаргу дзякуючы таму, што ён засвоіў няпросте мастацтва ігры на аргане. Яго сольныя партыі, што чаргаваліся з партыямі аркестра, сталі сапраўдным упрыжэннем вечара. Арган, які падаецца інструментам складаным, у руках Ігара Алоўнікава гучыць усё яшчэ вельмі аб'ёмна, але разам з тым набывае асаблівую лёгкаю пяхотнасць — фірменная манера музыканта.

Пасля настолькі яркага нумара наступны ўжо ўражваюць не так моцна. «Арыя для скрыпкі з аркестрам» Льва Абеліевіча, сольную партыю скрыпкі ў якой выканала Юлія Стэфановіч, падаецца надта звычайнай, надта нарматыўна-класічнай, а таму не пакідае ніякіх уражанняў, акрамя нязначнага задавальнення ад самога факта праслухоўвання прафесійна выкананага музычнага твора. Тое ж можна сказаць і пра «Канцэрта для валторны з аркестрам» Андрэя Мдзівані, дзе салістам выступіў вядомы валтарніст Андрэй Белакурскі. Арыя Галькі з оперы «Галька» Станіслава Манюшкі, дзе вакальную партыю выканала Ірына Крыкунова (сапрана), і ўвогуле гучыць дзіўна ў праграме сярод выключна інструментальных твораў. Тым больш арыю складана назваць эксклюзіўнай: пастаянныя наведвальнікі філармоніі або іншых музычных пляцовак нашай краіны маглі ўжо не раз яе чуць, паколькі гэта адзін з самых папулярных твораў Станіслава Манюшкі. Хутчэй за ўсё, Аляксандр Анісімаў пры складанні праграмы кіраваўся прынцыпам «класіка ніколі не старэе» і таму вырашыў прадставіць самыя што ні ёсць класічныя творы.

Аднак невыразнасць цэнтральнай часткі праграмы з лішкам акупляецца фінальнай знаходкай. Аркестр і саліст у аркестры Пётр Навуменка (партыя кларнета) выканалі твор венгерскага кампазітара Золтана Кодая «Танцы з Галанты». Яго жанр абазначаны як сімфанічная фантазія, і гэта цалкам адпавядае таму, як дадзены твор адчуваецца пры праслухоўванні. Госці філармоніі сапраўды апынуліся ў казачным свеце танцаў, дзе ёсць моманты павольнага вальсавання, ёсць імклівае кружэнне ў хуткім тэмпе, ёсць серыі адрывістых скокаў, па, кожны з якіх напоўнены ўласнай эмоцыяй. «Танцы з Галанты» як бы рэзюміруюць усё другое аддзяленне канцэрта: музыка-шторм, што заціхае і падаецца залішне спакойнай толькі дзеля таго, каб потым абрынуцца на слухача з падвоенай сілай эстэтычнага задавальнення.

Цімур ВЫЧУЖАНІН
Фота Аляксандра ГОРБАША

экспрэсіўнай, але разам з тым мяккай манеры скіроўваў аркестр, не даючы ні на крок адступіць са сцяжыны выключна якаснага выканання. Менавіта дзякуючы яму і прафесіяналізму музыкантаў Дзяржаўнага камернага аркестра часткі твора перацякаюць павольна, з натуральнасцю прыроднай рачной плыні, якая то падзяляецца камянямі кампазіцыйнай структуры, калі ў асобных інструментаў у аркестры голас становіцца вядучым, то зноў зліваецца ў цэласны твор. Ён лепш за ўсё адлюстроўвае тую дзіўную гармонію, якой можна дасягнуць пры зладжанай працы аркестра. Часам плынь запавольваецца, і тады твор пачынае нагадваць забалочаныя часткі Амазонкі — яны няспешныя, але ўражваюць сваім размахам і ўпэўненай сілай, — часам музыка, наадварот, паскараецца і нясе слухача па стромкіх рачных парогах, скідае з вадаспадаў, прымушаючы сэрца заміраць з кожным новым кампазітарскім віражом. Прэм'ера для многіх прыхільнікаў класічнай музыкі сапраўды атрымалася вельмі цікавая, аркестр на чале з Яўгенам Бушковым зрабіў

Вынікі

Андрэй ДУДАРЭНКА:

«Справа не ў ролях — справа ў добрых фільмах»

Творчы шлях чалавека пачынаецца задоўга да першай кнігі, карціны і музычнага твора. Першае адносна матэрыяльнае стварэнне — гэта ўжо пэўны вынік творчай працы. А першае зерне падае ў зямлю тады, калі чалавек адчувае патрэбу ў самавыяўленні праз мастацтва. Асабліва гэтае правіла спрацоўвае ў тэатры і кіно: першы пастаўлены спектакль ці фільм, дэбютная роля — вялікая справа.

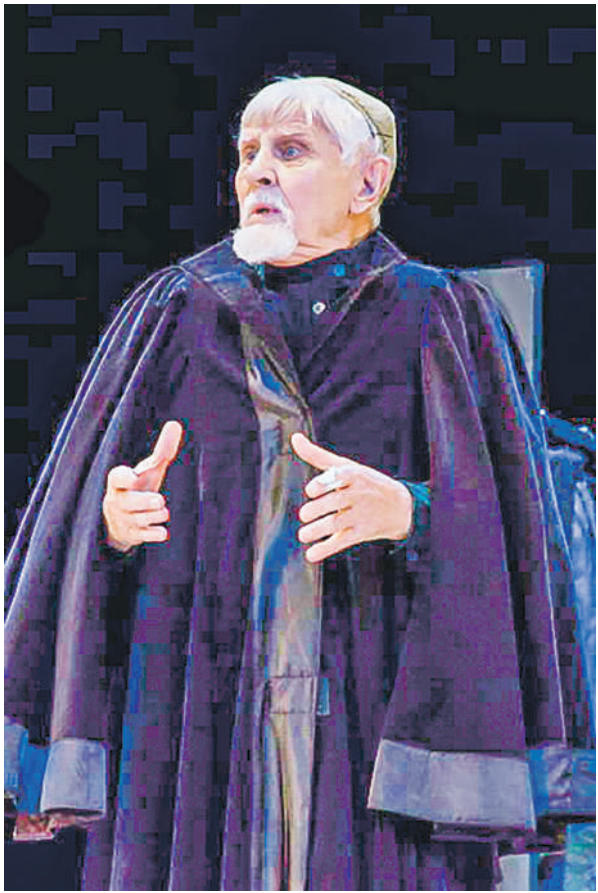
10 кастрычніка свой 90-гадовы юбілей адзначае Андрэй Дударэнка — акцёр Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Горкага. Андрэй Сцяпанавіч вучыўся ў Ленінградскім дзяржаўным інстытуце тэатра, музыкі і кіно на курсе Л. Ф. Макарава, пасля працаваў у тэатрах у розных частках Савецкага Саюза. У 1988 годзе ён прыехаў у Мінск. Сюды запрасіў Аляксандр Ткачонак, калега па фільме «Міхайла Ламаносаў». Праца ў Беларусі для Андрэя Дударэнкі — вяртанне да каранёў. Акцёр называе сябе «беларусам алтайскага разліву». Продкі яго працавалі ў пана Ваньковіча, а пасля сталынінскіх рэформ перасяліліся ў Алтайскі край, шмат працавалі на ўрадлівай зямлі і хутка сталі заможнымі. Пасля 1917-га сям'я трапіла пад раскулачванне. Гэтага ўсяго Андрэй Сцяпанавіч не заспеў. Але дзяцінства яго супала з іншымі падзеямі: рэпрэсіі 1937-га калектывізацыя, Другая сусветная вайна і ўсе яе наступствы. «Была праца: днём — у калгасе, увечары — на сваім агародзе. А пачалася вайна — мы, дзеці, сталі дарослымі за адзін дзень. Я, можа, таму і да дзевяноста гадоў дажыў: дзяцінства не было. Чалавек фарміраваўся ў жорсткіх умовах, у працы. Можа, у гэтым і ёсць загадка чалавечага

даўгалецця. У любым выпадку, у дзіцёнку трэба выхаванне такі характар, каб ён быў здольны супраціўляцца абставінам», — разважае акцёр.

На мінскай сцэне Андрэй Дударэнка граў у пастаноўках па п'есах Шэкспіра, Меражкоўскага, Булгакава, Бергмана і іншых і дагэтуль задзейнічаны ў шасці спектаклях.

Акрамя шматлікіх роляў у тэатры, акцёр мае шырокую фільмаграфію. Сам Андрэй Дударэнка згадвае фільмы «Мой сябар Іван Лапшын», «Халоднае лета пяцьдзясят трэцяга...», «Міхайла Ламаносаў», «Дотык». Але на пытанне пра любімыя ролі адказвае так: «Я не той акцёр, які "я бы марыў сыграць..." Я лічу так: што даюць, тое і бяры. І паспрабую ў гэтым зрабіць нешта цікавае. Справа не ў ролях — справа ў добрых фільмах, у тым, каб патрапіць у рэжысуру. У некаторых рэжысёраў — Юрыя Германа, Аляксандра Прошкіна, — запытваю: "Чаму мяне ставіце заўсёды на адмоўныя ролі? Я, здаецца, да бандыта не надта падобны". А ім менавіта такі бандыт і быў патрэбны...» Але адна з роляў запомнілася сваёй незвычайнасцю. У фільме «Дотык» іграў не сам Андрэй Дударэнка, а яго партрэт. «Найбольш водгукаў чамусьці бачу пра гэты фільм і гэтую "ролю"», — распавядае акцёр. «Дотык» — адзін з першых постсавецкіх фільмаў жахаў, дзе партрэт бацькі, у якасці якога скарыстаны фотаздымак Андрэя Дударэнкі, даводзіць да самагубства дзяцей. Увасобіць такую жahlіваю ролю толькі адным выразам твару — запамінальная праца.

«Біяграфія мая багатая не ўзлётані нейкімі, а менавіта разнастайнасцю. Канешне, гэтая хвароба мастацтва сядзіць у чалавеку ўжо з дзяцінства. Нас у маці шэсць чалавек, я адзіны, хто "звіхнуўся" на тэатры і кіно», —

Фота з сайта russtheatre.by

адзначае Андрэй Дударэнка. Хаця ў яго творчай біяграфіі сапраўды хапае і эпизадных невялікіх роляў, акцёр не лічыць гэта вельмі важным. Галоўнае, упэўнены ён, не што ты сыграў і наколькі стаў вядомым, а тое, што ты займаешся менавіта сваёй справай. Ва ўласным выбары Андрэй Дударэнка ніколі не сумняваўся.

Дар'я СМІРНОВА

Пацеха з меха

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Адпомсціла

Гумарэска

Як ні стараўся Мікалай Паўлавіч раней прыйсці з працы ў жончын дзень нараджэння — не атрымалася: у найлепшага сябра сын нарадзіўся. Прыехаў дадому, што называецца, пад мухай.

Не выручылі ні дарагі падарунак, ні кветкі.

Жонка нічога і слухаць не хацела.

«Пакуль яна не ў настроі, прылягу на канапе», — вырашыў Мікалай Паўлавіч. І... заснуў.

Прачнуўся, зірк на гадзіннік: восьмая гадзіна. «На работу пазнюся!» — абдала гарачай хваляй думка.

Подбегам кінуўся ў ванную. Жонка стаяла ў прыхожай пры поўным марафеце.

— А чаму мяне не разбудзіла? — кінуў на хаду Мікалай Паўлавіч. — Мне сягоння спазняцца нельга. Нарада ў дырэктара.

— Паспееш, — неяк загадкава ўсміхнулася кабета.

Абдаўшы твар халоднай вадой і спехам апрануўшыся, Мікалай Паўлавіч метэорам вылецеў з дому.

На прыпынку людзей было куды менш, чым звычайна, у салоне тралейбуса — свабодна.

Мікалай Паўлавіч прыціснуўся да аконнага шкла: «Ты глядзі, універсам ужо працуе... І народу заходзіць-выходзіць шмат...»

Каля станцыі метро амаль выскачыў з тралейбуса і здзівіўся магутнай людской рацэ, што выплывала з падземкі: «Штосьці не тое творыцца... 3 галавой непарадак... Больш ні кроплі ў рот не вазьму...»

На платформе, як ніколі, людзей было мала. Позірк няўцямна слізгануў па электронным гадзінніку — і ўнутры пахаладзела: «19.54».

— Куды гэта вы, Мікалай Паўлавіч, на ноч гледзячы? — сустрэў яго на праходной вахцёр.

— Можа, забыліся што?..
— Ааа!.. — дайшло нарэшце да яго. — Гэта ж трэба! Вечар з раніцай пераблытаў!.. Ну жонка... Адпомсціла!.. — Мікалай Паўлавіч раптам зарагатаў і ў добрым настроі заспаўшаўся дадому.

Міхась СЛІВА

3 жыцця літаратараў

— Скажыце, калі ласка, вы нікому яшчэ не чыталі сваіх вершаў?

— Нікому.

— А чаму ў вас вока падбіта?

— Адам Пятровіч, прашу вас на сцэну! Гледачы патрабуюць аўтара п'есы.

— Ні ў якім разе! Я — не з тых, хто здаецца жывым!

3 аб'явы:

«...Згубіўся рукапіс двухтомнага рамана. Аўтар загадзя просіць таго, хто знойдзе, прыняць яго глыбокае прабаценне».

Анатоль ЗЭКАЎ

Грудзі на далонях

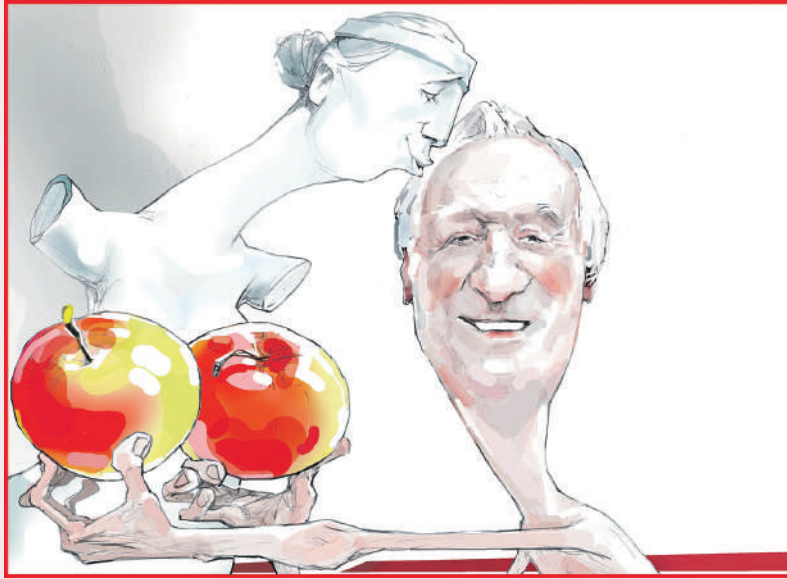
Тваіх грудзей даспелыя ранеты Далоняў дакранаюцца маіх.

Кастусь Цыбульскі

Спакусліва ўсміхнешся мне ты
І так гарэзна надміргнеш,
Калі грудзей сваіх ранеты
Ў мае далоні накладзеш.

Маўляў, трымай,
калі ўтрымаеш,
Бо што ты бачыў у жыцці!
І ад цяжару хоць хістае,
Аднак глядзі ўжо, не ўпусці.

Трымай іх,
як трымаеш келіх,
Таму і мусіш так трымаць,
Каб даць змагла,
як і табе, іх
Другому потым патрымаць.

Малюнак Алега КАРПОВІЧА

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Дзяніс Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
8.10.2020 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 860

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013

Заказ — 3209
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.